

Tóth József fafaragó — egy bakonyi pásztor — élete és művészete

SZENTGÁL, A MI FALUNK

„Szentgál Veszprém megyében fekszik, háromszáz-negyvennégy méter magasságban a Bakony peremerdőségeitől körülveve. Régi alapítású, kiváltságos község. Lakói a XIV. századtól királyi vadászok, előtte királyi kanászok voltak...”

„Szentgál környékén túlnyomórészt a XVIII. század vége felé betelepült német lakosság él. (Herend, Bánd, Márkó, Városlód.) Szentgál néhány németajkú betelepült családtól eltekintve, gyakorlatilag tiszta magyar falunak nevezhető.” Idézet Vajkay Aurél: Szentgál, egy bakonyi falu néprajza c. könyvéből (Bp. 1959).

A felszabadulás előtti időkben a község lakosságának legnagyobb részét a mezőgazdaságban foglalkoztatottak tették ki. Amikor 1950-ben megkezdődött a közösítés, az első termelőszövetkezeti tagok a volt cselédekből lettek. Majd megalakult a másik tsz is, a parasztoké. Felmerült a gondolat, hogy szükség van-e két termelőszövetkezetre? S megtörtént az egyesülés. A termelőszövetkezeti tagság túlnyomó részét azonban az idős tagok alkotják. A fiatalság itt is menekül a tsz-től. Mennek az üzemekbe.

A község lakosságának legnagyobb részét ma az ipar foglalkoztatja. Szentgál közel van Veszprémhez, a megye ipari központjához. Így lehetővé válik a munkások napi bejárása. Sokan dolgoztak a herendi bányában. Ennek megszűnése után a bányászokat Várpalotára helyezték, ahova naponta külön autóbusz szállítja őket. Könnyebb a helyzetük az úrkúti mangánbányában dolgozóknak. Az iparban foglalkoztatottak legnagyobb részét azonban a Herendi Porcelángyárban dolgozók alkotják. Herend három km-re van Szentgáltól. A két települést sűrű autóbuszközlekedés köti össze.

Szentgál régen elsősorban az erdőből élt. Sokan ma is az erdőben találják meg egyetlen jövedelmi forrásukat. Bár ma az erdészet legnagyobb feladata nem a fatermelés, hanem a fatelepipítés.

Ez a régi kiváltságos, nemesi község fejlődésben lemarad a szomszédos Herend mellett. Szentgálnak nincs bányája, gyára, s ez meg is látszik rajta. Bizonyos fejlődés azért mutatkozik, ha nem is kielégítő. Elkészült az új bekötőút, amely normálisan megközelíthetővé teszi a falut az autósok számára. Felépült a PB-gáz cseretelepe. Állandó, modern óvoda épült néhány évvel ezelőtt.

Az utcákon sok helyen már járdán lehet közlekedni. A meglévő eredmények legnagyobb része az utolsó öt évben született meg.

Az ipar csalogató szele azonban nem ér el minden-hová. Vannak akik változatlanul jobban érzik magukat hajnaltól napestig kint a szabadban, mint nyolc órán keresztül valamely üzemben. Az erdő s a mező régen is, most is a pásztorok birodalma. Bár életük nagy részét ott élik le, mégsem válik unalmassá számukra. Miért csodálhatjuk meg a pásztorfaragásokon erdők, mezők növény- és állatvilágát, ha nem azért, mert faragóik gondolatvilágán is e természet szeretete uralkodik?

Szentgálon született, él és dolgozik Tóth József pásztor, faragó népi iparművész. Ő az édesapám. Vele, az ő életével és művészetével foglalkozom munkámban.

A CSALÁD MÚLTJÁRÓL

Családunk apai ága Szentgálról, anyai ága Nagypiritről származik. Mindkét ág pásztorivadék. Mivel a család múltjáról írásos emlékek nem maradtak, csupán Édesapám elbeszélésére támaszkodhatom. Apám anyai nagyapja: Farkas Mihály 1859-ben született Nagypiriten. Anyai nagyanyja: Horváth Mária 1863-ban született Noszlopon.

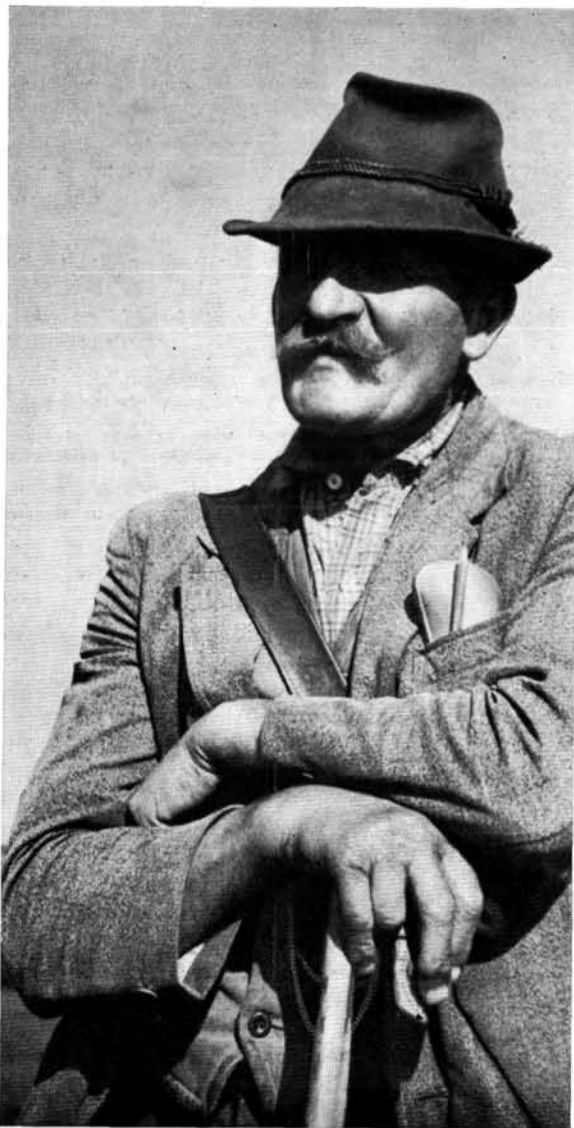
Édesapám így emlékezik vissza a nagyszülőkre: „Farkas öregapám *föladták* iskolába, de vizsgázn *eccer* se vizsgázott. Dédőregapám a vázsonyi Zichyekenél volt juhász. Etetőket faragott a birkáknak. *Odaatta* öregapámat Csepely pusztára mindenes gyerekeknek. Mikor odavitte, ezt mondta öregapámnak: Na gyerek, úgy nézd meg ezt az utat, ha innen *hazagyüssz* idáig verem a gátyádat! Felesége halála után hazavitte magához öregapámat. *Bujtároskodott*, majd elkerült hazulról. A Balaton körül szolgált. Vigándot, Kövesdet, meg Barnagot szokta emlegetni. Harminckétéves korában fölkerült Zircre. Szűts Albert állatorvosnak lett igen jó embere. Akkor kezdett el dohányozni is. Aztán már Zirc környékén maradt. Visszaemlékszem Nagyesztergár putrira, onnantól fogva emlékszem az életemre. Purgli Pál birtoka volt. Nem járatott újságot, de a Fischer zsidótól mindig szerzett, és azt olvasta. A Pesti Hírlapot. Az urak nem szerették, mert messzebbre látott a többieknél. De nem politizált. Szép hosszú, fekete haja volt, meg fekete Kossuth-szakáll. Öreganyámnak volt egy keresztanyja, aki Noszlopon volt papszakácsné. Amikor

meghalt, öreganyámra hagyta a vagyonát, háromezer forintot. Házat akartak rajta venni és takarékbba rakták a pénzt. Aztán kitört az I. világháború, és a pénzt bennfoglalták hadipótléknak. Kárpótlásul kaptak érte egy fejkendőre valót.”

Farkas Mihály és Horváth Mária házasságából született Farkas Teréz, Édesapám édesanyja. A gyerekek közül ma már csak Farkas Antal él, a többiek régen meghaltak.

Apai rokonságára nem is igen emlékszik Édesapám, mert az anyai nagyszülőknél nőtt fel. Tóth nagypapja szintén pásztor volt. Három gyermeke közül kettő ma is él: József és Ilona. A harmadik Édesapám édesapja volt: Tóth János.

Nagyszüleim — Tóth János és Farkas Teréz — házassága szülői elhatározás útján jött létre. A fiatalok nem is ismerték egymást, csak a szülők. Mindegyik juhász család volt, így tehát „a fiatalokat az isten is egy-

másnak teremtette” címmel nyélbeütötték a házasságot. Pedig Teréz éppen nem érezte ezt az egymásnak rendeltettséget. Ő Zircen szolgált a klostromban. Társnői nem értették miért húzódozik ettől a házasságtól, hiszen Tóth János fényképe láttán ők valamennyien így nyilatkoztak: „Bolond vagy te Treszka, én bizony hozzámennék!” Egy nap felkerekedett Teréz, és hazament Márkóra. Megmondta az anyjának, hogy ő nem akar hozzámenni. Azt hallotta, hogy vőlegényét mindennél jobban érdeklik a nők, s hogy nem szeret dolgozni. A szülők mégis rá tudták beszélni a házasságra. Megtartották a lakodalmat. Az esküvői képen azonban igen morcosan néz az ifjú asszony. Beletörődött, de kibékelni nem tudott sorsával.

ÉDESAPÁM ÉLETÚTJA

„Anyámék házasságából három gyerek született: Teréz, Mihály és én. 1913. november 15-én születtem Szentgálon. Én voltam a középső gyerek. A nővérem akkor már nem élt, mikor én születtem, mert kéthónapos korában meghalt. Miska, az öcsém pedig kéthetes volt, amikor meghalt. Így aztán egyedül maradtam. Édesapámat azonban én sem ismerhettem. Apám 1915 januárjában vonult be katonának, s ekkor én még csak 13 hónapos voltam. Az utolsó lapot Galiciából, Homonnáról kaptuk tőle. Aztán már csak egy értesítés jött, melyen ez állt: „1915. április 19-én a Jugoszláv csatában hősi halált halt.” Ekkoriban Zircen laktunk, de 1917 januárjában elköltöztünk Nagy-esztergárra. Ott együtt laktunk Farkas öregapámékkal, és jó ideig velük is maradtunk. Itt mentem fel iskolába, első osztályba. Édesanyám a Purgli uraságnál dolgozott a konyhán. Újévkor elköltöztünk Veim-pusztára. Ott nem volt iskola, csak Nagy-Veimben. Oda jártam iskolába a többi gyerekekkel együtt. Itt sem maradtunk sokáig. Öregapám összeveszett az intézővel, mert kertosztásnál nem akartak neki megfelelőt adni, és ott hagyta a birtokot. 1921 tavaszán Szépalomára mentünk. Onnan Porvára köllött iskolába járnom. Egy évet elmulasztottam, mert nem adtak föl iskolába, és nem tehettem vizsgát. Öregapám elletős kanásznak szegődött el Szépalomára. De az öreg Peácsovits gróf még azon a nyáron eladta a disznóállományt. De öregapám a disznókat kedvelte, így aztán elmentünk Pénteskútra, 1922-ben. Januárban a Fischer zsidóhoz álltunk be szolgálatra. Itt tettem vizsgát az első osztályról. Pénteskúton három évig laktunk. A Fischer is eladta a disznókat. Zircre köllött hajtani őket. Én is elmentem öregapámmal. Mikor mentünk visszafelé, betértünk a Perglihez, aztán megebédeltünk. Akkor voltam először kocsmában. Aztán öregapám a vadászháznál dolgozott. A *cserkellő* utakat tisztította a vadászathoz. Lekotorta az utakról a faleveleket, hogy a vad ne hallja a zörgést, és biztos legyen a lövés. Aztán Tóni bátyámmal (Farkas

1. Édesapám, Tóth József pásztor.
1. Mein Vater: der Hirte József Tóth.
1. Mon père, József Tóth, pâtre.
1. Пастух Йожеф Тот.

Antal, Édesapám anyai nagybátyja) megismerkedett Bíró intéző, amint az aklipusztai határban őriztetett. Az intéző átcsalt bennünket Akliba, az apátsági birtokra. Itt folytattam tovább az iskolát. Tanítóm Gell Mihály volt. Azt akarta, hogy mint hadiárvéd vigyenek tanulni Jutasra kiskatonának. A tanítót azonban elhelyezték Füzfőre, s ebből nem lett semmi. Még februárig jártam iskolába, aztán kivettek *borgyus gyerekeknek*. 1928-ban Szentmihálykor hagytuk ott Aklit. Tündérbe mentünk a Balla urasághoz. Ott juhásznak állt be öregapám. Újévkor meg már Zircre kerültünk az apátsághoz. Tizenhárom éves voltam ekkor, és *konvenció*s (fizetéses) szolgálatot kezdtem, mint *kanászbujtár*. 1932 augusztusáig bujtároskodtam, aztán 1933 újévig traktoros voltam. Majd három év fejőstehenesség következett az apátságnál. Ezalatt az idő alatt kétoldali vesemedencegyulladás kaptam, s ezért három hétig voltam Zircen kórházban. 1936. január 20-án bevonultam Komáromba a határőrséghez, de kezdődő visszarem miatt két hét után hazaengedtek. Nagybátyám, Farkas Antal leszegődött a zirci parasztokhoz csordásnak. Én is csatlakoztam hozzá, és ketten őriztük a falu csordáját. Sokat faragtam ebben az időben. Majd 1938 április elsején Pénzeskútra szegődtem a Fischer zsidóhoz fejőstehenesnek. Ez év húsvétjakor nősültem meg. Édesanyád is, én is szentgáli születésűek vagyunk, mégis Zircen ismerkedtünk meg. Mind a ketten az apátságnál szolgáltunk. Az esküvő után külön háztartásba költözködtünk. Édesanyám maradt továbbra is Zircen. Pénzeskúton született meg az első gyerek, aki a nagyapja után a János nevet kapta. Egy év után ott hagytam Pénzeskutat és Mesterházy Nagy László nyugalmazott hadbíró tábornokhoz álltam be szolgálatra Kardosréten. Tehenes lettem megint. De csak az 1939-es évet töltöttem itt. 1940-ben újra az apátsági tehenészetbe kerültem. Megszületett a második gyerekünk. Ezúttal kislány: Kató. Itt sem volt jó. Hiába! Nem találtam meg a számításomat, és visszamentem Kardosrétre a Mesterházy birtokra. 1942-ben ismét szaporodott a család egy taggal, a fiatalabbik nővéreddel: Marikával. 1943 tavaszán Aklipusztára kerültünk a zirci apátsági birtokra. Juhásznak csalogattak oda, de tehenesnek alkalmaztak. Egy évig, és addig Putriban laktunk. (Néhány házból álló település, major Zirc és Aklipusztá között.) A major egy km-re volt tőlünk, oda jártam dolgozni. A tehenészetben munka közben sokszor megfáztam, s ezt mindig a vesémen éreztem. Legtöbbször minden tavaszon megfektetett. Rábészéltek, hogy fogadjam el a cseléddisznók őrzését. Egészségem szempontjából is jobb volt az a munka akkor. Ezzel aztán beköltöztünk a faluba. 1944 januárjában megszületett az ifjabbik Tóth József. Egészen 1945. február 6-ig kanászoskodtam. Akkor ismét be köllött vonulnom. Pápára a 20-as hadihídoszlophoz kerültem, innen Győrbe vittek bennünket. Egy nap kivitték az alakulatunkat hídverésre Sérfenyőszigetre. Sokan hazaszöktek. Egy társammal én is leléptem. Este már Szabadhegyen jártunk, amikor a város szélén egy orosz katonai őr megállított bennünket a sorompónál. Dokument jeszty? — kérdezte. Nem volt papírunk. A katona be-

küldött bennünket a házba, hogy ott majd kapunk *dokumentot*. Győrből Komáromba hajtottak bennünket gyalog. Ott pár napig időztünk, majd Hetényben vagoníroztak bennünket. Tíz napig tartott az út Fogsányig. Innen néhány nap után továbbmentünk, és 16 nap múlva megérkeztünk Lalára.

Két évig voltam kint, és ezalatt három lágerben voltam. Fakitermelésen és hidépítésen dolgoztam. S közben faragtam. 1947. június 25-én jöttem haza. Itthon tudtam meg, hogy édesanyám 1946-ban meghalt. A fogás ideje alatt Édesanyád nevelte itthon a négy gyereket, s művelte a tíz hold földet, amit a felszabadulás után kaptunk. Hazatérve átvettem a kis gazdaság irányítását. Aztán 1948. március 29-én megszületett te, a legkisebb Tóth. A Teréz nevet édesanyám után kaptad. Az immár héttagú család ellátása nem kis feladat volt. Hogy ez könnyebben menjen, 1948 tavaszától 1949 tavaszáig cselédeskedtem az apátságnál. Saját földünk művelésére csak vasárnap jutott időm. A többi napokon most is Édesanyád dolgozott rajta.

Aztán 1950-ben jött a közösítés, a termelőszövetkezet. Az alapítótágok között voltam. Bevittem a „nemrég” kapott tíz holdat, a szekeret a két tehénnel együtt a közösbe. Az állattenyésztésbe kerültem. Novemberben kaptunk 30 hasas tehenet. Ezeket gondoztuk. 1951-ben kerültem kapcsolatba a Népművészettel. Az első találkozóra Győrben került sor 1951 novemberében. Lengyelné a szövetkezettől megismertette a város nevezetességeit velünk, újdonsült faragókkal.

Ugyanebben az évben állattenyésztői brigádvezetői tanfolyamra mentem Hajdúdorogra. Az öthónapos tanfolyamot azonban nem fejeztem be, mert a havi 540,— Ft ösztöndíjon kívül a család semmiféle támogatást sem kapott ezalatt, és ebből egy héttagú családot eltartani nem lehetett. Hat hét után haza köllött jönnöm sorozásra. Utána pedig nem mentem vissza.” — 1953-ban augusztus 20-án kiváló állattenyésztői munkájáért kitüntetést kapott, s mint kiváló tsz-tagot még háromszáz forint jutalomban is részesítették. Ezután minden télen egy-két hetes állattenyésztési továbbképzésre ment hol Balatonfüredre, hol Alsóörsre.

„Aztán 1955. augusztus 8-án történt velem egy bal eset. Aznap már reggel esett az eső, amikor kihajtottam a marhákat. Esőköpenyben voltam, csuklya a fejemen. A botomra támaszkodtam mint szoktam, és észrevettem, hogy a fiatal bika igen bámul. Szólok neki: Vadász mit akarsz? És a bika megindul felém. Ütöttem rá egyet, de a bot kirepült a kezemből, mert síkos volt. Fellökött. Hatmázsás növendék bika volt. Belenyúltam az orrába, szemébe, de vagdalta a fejét és közben tolt a földön. Síkos volt a köpeny, lesiklott rajta a bika szarva, és a vizes füvön tolt legalább harminc métert. Aztán föllálltam, és megfogtam a két szarvát, de megint föllökött. Szarvával odavágott a homlokomhoz, s a szemgödrom szélét hosszan felhasította. Aztán elhagytam magam. Mikor újra kinyitottam a szemem, a bika feje lejjebb volt. A vérszagra a tehenek körülvettek, és nyalogatták körülöttem a füvet. Két bordám eltört. Utána egy darabig kórházban voltam, aztán meg otthon feküdtem.

1955-ben három leendő TSZ elnök volt gyakorlaton a Hajnal TSZ-nél. Nálunk étkeztek. A gyakorlat után az egyik Szentgálra került elnöknek a termelészövetkezetbe. Ő biztatott, hogy költözzünk Szentgálra. Nem volt nehéz rábeszélni, hiszen egész életem jóformán költözködésekből állt régebben, s így nem idegenkedtem egy újabbtól sem. Meg aztán a feleségem rokonsága is Szentgálon él. Szentgálon házat vettünk, az első saját házat.”

Édesapám itt is az állattenyésztésbe került a tehenek mellé. A faluban két tsz is volt, de egyesítették a kettőt. Édesapám a termelészövetkezetben változatlanul a tehenészetben dolgozott 12 évig. Csak tavaly óta juhász, de az ősszel visszamegy újra a tehenészetbe. És közben mi gyerekek megnőttünk. Testvéreim már családot alapítottak, én még tanulok. Édesapámat nyolc apróság szólítja nagypapának, akiről több alkalommal olvashattunk újságcikket, láthattuk a TV-ben. Faragómunkája legszebb elismeréséül 1962. augusztus 20-án megkapta a Népművészet Mestere címet. A kitüntetés az Országházban Ilku Pál nyújtotta át.

Édesapám már elmúlt 55 éves. Még van egy kis ideje a nyugdíjkorhatárig. „De addig nincs megnyugvás, addig folyvást küszködni kell!” — S bár nem vágyik a Kánaánra, neki is az az álma, hogy egy nehéz munkával eltöltött élet éveit egy biztos, nyugodt öregkor kövesse.

Nyugdíjas korában sokat akar faragni, sokkal többet, mint eddig.

NAPI MUNKÁJA A TEHENÉSZETBEN

Az istálló a falu szélén van, mi pedig a falu központjában lakunk. Nem nagy távolság, nem kell sokat menni, de mégis korán kell kelni, hogy időben odaérjen a munkahelyére. Hajnalban kel fél négykor, és így négy órára ér ki. A többiek is addigra érnek oda. A munkát közösen kezdik: a *kandiban* bekeverik a etetnivalót az egész állománynak. Aztán megkezdődik az önálló munka. Egy embernek kb. 15—20 tehén áll a gondozása alatt. Ez a 15—20 db állat egy csoportban található, mert így könnyebb a gondozásuk. A maguk részlegéről kihordják a *ganyét*. Az istálló közepén megy a csille. Erre rakják rá az egymással szemben levő oldalon dolgozók a trágyát, és kitolják az istálló mögötti trágyadombhoz. A csilléről a trágyát nem csak úgy leszórják, hanem asztag alakjában teregetik szét a régi trágya tején. Utána tisztítják meg a teheneket, mert így már, nem tudnak belefeküdni újra a trágyába. A tisztítást leggyakrabban egyszerűen csak vakaróval és szalmacsutakkal végzik. Ha nagyon belefeküdt az állat a *ganyéba*, vizes szalmacsutakkal dörzsölik le. Hét óra előtt hajt ki Édesapám. Ilyenkor, amikor a tehenek még csak a kertek alatt legelnek, Édesanyám kiszalad meleg reggelivel. Nyáron én is gyakran megtettem ezt. Amíg reggelizik, a „reggelivívő” tartja szemmel az állatokat, no meg a kutya. Van úgy, hogy bizony jól megindulnak a marhák, és akkor nem lehet ilye reggelizni, menni kell utánuk, s csak közben falatozhat a pásztor. Reggel mindig megmondja Édesapám, hogy merre *delelnék*, hová hozzák az ebédet. Ez azonban csak olyankor mehet

így, ha közelben őríz. Ha messze megy, egész napra való ételmezt csomagol magának. A tehenek ellegelésznek, ha jó füvet találnak. Édesapám sokszor botjára támaszkodva is farag. Leülni nem lehet, de van amit állva is el tud végezni a faragásán. Úgy kell igyekezni a legeltetésnél, hogy dél felé itatóhelyre érjen a csorda, azután meg behúzódhasson az árnyékba delelőre. Az itatáshoz a vizet a pásztornak kell meghúznia. Addig meregeti a vizet, ameddig isznak az állatok. Sőt a valamire való pásztor még utána is telehúzza a vályúkat, hogy az arra járó pásztor állatainak is legyen mit szűr-csölni. Miután jól teleítették magukat, behúzódnak a fák közé. Ilyenkor *kérődzik* a marha. Ha nem kérődzik, akkor nem lakott jól, és délután nem győz legelni. A pásztor is éhes. A kutya ugrándozik, csahol örömben, mikor meglátja az ebéddel közeledő háziasszonyt. Amikor a gazda végzett a levevessel, amit a kutyának hagyott, azt beleönti az edény tetejébe és kenyeret aprít bele. Ez a kutyaeledel. A kutya még ki is nyalja utána az edényt, azután ő is lepihen a hűsön. Delelés ideje alatt tud igazán dolgozni Édesapám a tarisznyájában hordott faragáson. Tarisznyájának van egy olyan fiókja, ahol a szerszámait tartja. A faragást legtöbbször delelés után sem rakja el, mert menet közben is vannak olyan helyek, ahol hosszabb ideig legelésznek az állatok, s ezalatt is lehet dolgozni. Este hat óra felé kezdi hazafelé terelni a csordát. Amikor megérkeznek, a teheneket megkötözik és a *jászuba* takarmányt dobnak eléjük. A fejéshez bemosakodnak, sapkát és fehér kötényt tesznek fel. Előkészítik a kannákat, és kimossák a fejóvdöröket. Mielőtt elkezdik a fejést, lemossák a tehén *tögyit*. Édesapám több mint harminc éve fej, tenyere már nem nyúlik ki egyenesre, az ujjai csomósak a sok fejestől. Sokszor télen viszketes sebekkel van tele a keze. A faragás is megerőltető. Így nagy könnyebbséget jelent a nemrég bevezetett gépi fejés. Mielőtt hazamennek, elmosják a tejes edényeket. A tejeskocsis pedig elviszi a tejet a csarnokba. S végül a tehenek alól kidobják a közben keletkezett friss trágyát a *placc* szélére, és hazamennek. A munkaegységek számát a tejjóhozam és az elletések száma erősen befolyásolja.

Édesapám érti a dolgot. A szomszédok még sokszor éjjel is segítségül hívják egy-egy borjazó vagy felfújódott tehénhez. Mindig elmegy, mindig segít.

A FARAGÁS ELSAJÁTÍTÁSA

Édesapám iskolás korában tantárgy volt a kézimunka. Famunkákat és agyagmunkákat végeztek. Készítettek fából ásót, sütőlapátot, kis kazettát, melynek oldalait rafiával vonták be. Famunkái mindig jól sikerültek.

Kanászbujtár korában kezdett farigcsálni. 1930 újevkor Takács János bácsi odakerült kanásznak az apát-sághoz Zircre. Faragó ember volt. Ő magyarázta meg a kíváncsiskodó bojtárnak, hogyan kell faragni. Saját faragásain munka közben mutogatta a fogásokat. Édesapám tizenkét éves volt ekkor. Először cigarettaszipkával kezdte. Ezeket a munkatársak kapták meg, akiknek jobban ízlett a cigarettázás ilyen kis faragott szipkából. Majd botokkal próbálkozott, de ezekre csak így

emlékezik: „Gyöngék voltak még. Az első elfogadható botot egy Torma nevezetűnek faragtam egy kölyök-kutyáért.”

Őrzés közben volt ideje faragni. Élt is a lehetőséggel, de többnyire olyan dolgokat faragott, amelyek faragáshoz való előkészítése viszonylag kevés időt igényel. (Pl. kampsóbot, szipka, ostornyél...) Dobozt nemigen készített ebben az időben. Ez azzal magyarázható, hogy nem volt hozzá még sem kellő gyakorlata, sem anyaga, sem pedig szerszáma.

Látott üvegben összerakott feszületet. Megcsodálta. Hogyan rakhatták bele? Még jobban csodálkozott, amikor megmondták, hogy a száján. „Ha ezt meg lehetett csinálni, én is megcsinálom” — mondta. Addig vesződött vele, amíg sikerült. A feszületet kis darabokból bent az üvegben állította össze. Esernyődróttal piszkálta bele a részecskéket a megfelelő helyre. Többet is készített ilyet, de csak egy maradt belőle. Azóta már azt is sokan megcsodálták. Sokan vizsgálták az üveg alját, hátha úgy van odaragasztva, és ott rakták bele azt a kis építményt.

Aztán jöttek a vevők, és megvásárolták elkészült darabjait. Több rendelést is kapott. Volt munkája.

1945-ben bevonult katonának. Győrben a laktanyában sakkfigurákat faragott a tiszteknek. Kint az Urálban is faragott: szipkát, cigarettadóznit, pipát és sakkfigurát. Saját maga jött rá, hogy mit hogyan célszerű csinálni. Egyre jobban kifinomult a faragása. Amikor 1951-ben keresték a faragókat a népművészet számára, őt is felkereste egy Hajdú Sándor nevű ember Aklipusztán. Az első találkozó Győrben volt még ez év novemberében. Próba-faragást kellett beküldenie. Szipkát küldött, és megfelelt. Először néhány dobozt küldtek kifaragásra, majd másrt is. Múltak az évek. Sokat és változatosan faragott. A legnagyobb elismerés, melyet eddig munkájért kapott, a Népművészet Mestere cím.

Munkáját most már sokféle szerszámmal megkönnyíti. Ezeket többnyire maga készíti.

A FARAGÁS ESZKÖZEI

A faragás többféle részműveletből tevődik össze, így természetes, hogy a munkaeszközök is többfélék. Mivel azonban faragásról van szó, a fő hangsúly a faragókésre esik. A faragókések különbözőek. Nagyságukat és alakjukat tekintve is eltérnek egymástól. Abban azonban megegyeznek, hogy valamennyi borotvából van, és valamennyit ő maga állítja elő. A kések többnyire szarvasagancs nyéllel vannak ellátva.

A faragókés elkészítésének módja:

Édesapám szerint csak jó késsel lehet és érdemes faragni. A jó kést pedig nem kell örökösen élesíteni. Ezért nagyon fontos, hogy igen kemény, éltartó acélból készüljön. Kései elkészítésekor ezért esik választása újra és újra a régi borotvakésekre. Valahonnan mindig előkerít egy-egy csorba, rozsdás, használhatatlan borotvát, ami másnak már csak ócskaság. Ő kis kézhajtású kőszőrűjével lecsiszolja róla a rozsdát, majd többféle kővel köszörülgeti, amíg megkapja kés formáját. Az

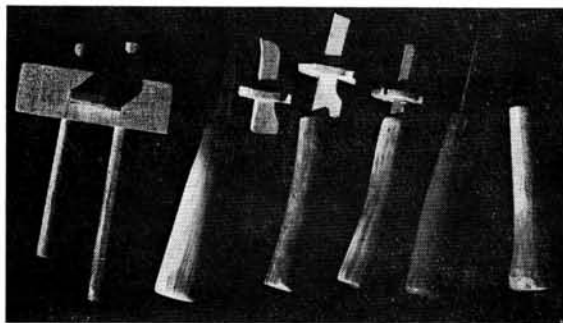
élesítés a nyélbeütés után történik. A nyelet többnyire szarvasagancsból, de fából is készíti.

A *fanyelet* Édesapám csak szükség esetén, tehát ha nincs agancs, akkor alkalmazza. A fába vagy bele kell szegecselni a kés nyelét, vagy a nyél elején egy fémgyűrűt kell elhelyezni, hogy a fát összeszorítsa és ne engedje a pengét kicsúszni. Ez azonban nem biztosít jó fogást, és felsérti a kezét. Hogy ezt elkerülje, szokta alkalmazni az ólom vagy cinbeöntéses somfanyelet. Az ólom teljesen körülveszi, körülöleli a pengét, és a nyél elejét tökéletesen beburkolja. Így biztosítja a penge szilárd állását. Ez a burkolat faragóember esetén nem maradhat egyszerűen csak burkolat. Ha már egyszer szükséges, akkor legyen díszes is! Így azután kicifrázzák, hogy az egész csupán csak dísznek tűnik.

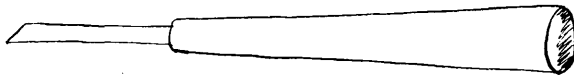
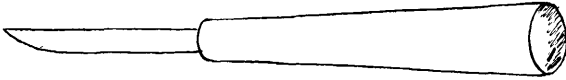
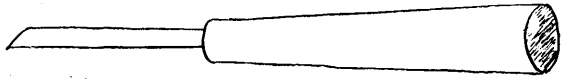
Elkészíti a nyelet somfából, amelynek belsejét csak annyira kell kivájni, hogy a penge pontosan illeszkedjék. Ezután kezdődhet az *ólomcsatornák* elkészítése, amely majd a mintát adja meg. A mintát jó mélyen vágja bele a fába, hogy az ólom könnyen és pontosan belefolyhasson. A nyélnek ezt a részét ezután szorosan körültekéri keménypapírral és átköti. A cint vagy az ólomot vaskanalban parázson felolvasztja. Mivel a kanál áttüzesedik, kesztyűvel kell megfogni. Beöntés előtt a nyélbe beleállítja a pengét, majd a kést függőlegesen tartva beleönti a forró ólomot. Hogy minden vágásba egyenletesen kerüljön, kicsit meglötyögteti. A kötést utána le lehet venni, mert az ólom hamar megszilárdul. Ha nem lett sima a felület, a felesleges kidomborodásokat vasreszelővel el lehet távolítani. Beöntés céljára legalkalmasabb a kemény ólom, mert kisebb mértékben oxidálódik a cinnél és a puha ólomnál. Ha a penge körül vastagon van az ólom, egy bizonyos réteget vasfűrésszel el lehet távolítani, mert szükség nincs rá, és csak megnehezítené a kést.

Édesapám azonban mutatósága ellenére sem szereti az ilyen *beöntéses* szerszámot, mert megfogja a kezét, és ezáltal beszennyezi a faragást.

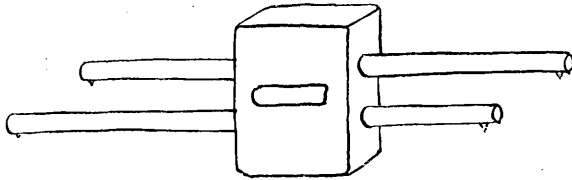
A szarvasagancsból készült nyél több szempontból is jobb a fánál. Hamarabb elkészíthető, mert a nyélforma kiképzése után csak meg kell tüzesíteni a penge nyélrészét, és belenyomni az agancsba. A tüzes vas megolvastja a csont szivacszerű belsejét és a penge szilár-

2. Pásztor faragószerszámok.
2. Hirten-Werkzeuge für die Schnitzerei.
2. Outils de pâtre-sculpteur en bois.
2. Инструменты резчика.

3. Körülvágókés, kiszedőkés, ferdeélű kiszedő.
 3. Rundungsmesser, Aushöhlmesser, desgleichen mit gebogener Klinge.
 3. Ciseaux.
 3. Кольцевой нож, выемочный нож, выемочный нож с гнутым лезвием.

4. Vonalvezető (karcoló).
 4. Linienführer (Ritzer).
 4. Aiguille à tracer.
 4. Наметчик.

dan áll benne. Másik fontos előnye, hogy nem szennyezi be a kezét, és tartósabb a fánál. Miután a kés ennyire elkészült, ki kell élezni. Az élesítést elkezd a forgókőszőrűvel, majd az igen finom kézi csiszolókövel fejezi be. Hogy a késnek ne csorbuljon ki az éle, használat után egy fából készült védőtokot húz a pengére. Ezt is ő maga faragja.

Faragásnál minden késre szükség van. Nagyobb késeket nagyobb felületeknél, kisebbeket pedig aprólkosabb munkáknál használnak. Vannak ún. *körülvágókés* és *kiszedőkés*ek.

Körülvágókés: A ceruzával kirajzolt minta körülvágásánál alkalmazza ezt a késfajtát. Ezért ennek speciális alakja van. A vége erősen hegyes és éles. Méretei: $H=15,4$ cm (a penge $H=5,6$ cm; $Sz=0,5$ cm; a nyél $H=9,8$ cm). A körülvágás igen pontos munkát igényel, mert ez adja meg a minta végleges alakját. Itt már nem lehet javítani, mint a rajzolásnál. A faragás menetében később is szükség van erre a késre, amikor a minta a végső formáját kapja meg. Pl. a levél erezetének, vagy az állatok szőrének faragásakor.

Kiszedőkés: Használatára a faragás során több alkalommal is sor kerül. Ennek a késnek a pengéje lekerekített. A háttér kiszedésénél, kimélyítésénél és a mintákon a domborulatok kialakításánál van szükség rá. Igen élesre köszörül a hegyét, mert csak azzal történik a faragás. Hogy éles-e a kés, azt úgy állapítja meg Édesapám, hogy a kés hegyét a körmén végighúzza.

Ha megakad, akkor elég éles. Ha azonban elcsúszik, még kell rajta köszörülni.

Méretei: $H=15,6$ cm (a penge $H=5,6$ cm; a nyél $H=10$ cm).

Kiszedésnél gyakran van szükség a *ferdeélű kiszedőre*. Ezzel jobban odafér a sarkokhoz, mint késsel. Ez a szerszám szintén saját készítésű. Nem más, mint egy $0,5$ cm széles ferdére köszörült élű véső.

Méretei: $H=16$ cm (a penge $H=4,8$ cm; a nyél $H=11,2$ cm)

A háttér kiszedésénél vagy a tárgyak belső részének kialakításakor a *vésők* használatára is sor kerül. A vésők nagysága különböző. A mintától függ, hogy mikor melyik van használatban.

A minta keretének meghúzásakor szívesen alkalmazza a sajátkészítésű *vonalevezetőt* (*karcolót*).

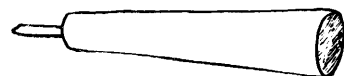
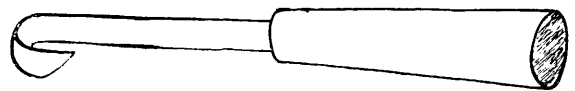
Méretei: a rudak $H=13$ cm, a foglat $H=4$ cm, $Sz=3$ cm.

Ez a két rudacska mozgatható. Ha állítani akarjuk őket, akkor az éket kicsit kimozdítjuk, így mozgathatók lesznek a rudak is. Ha a kívánt távolságra beállítottuk az éket visszaütjük a helyére. Ez a kis szerszám igen kedvezően alkalmazható a dobozok faragásánál.

Homorú felületek kiszedésénél legjobban bevált a *kanálvájó* használata. Ebből is van kisebb és nagyobb méretű. A szerszám neve a kanálkészítésből ered. Fakanalak belsejét szedték ki vele. Pengéje hosszú és a végén visszahajlik. Csak ez a része éles.

A *simitófának* mindig kéznél kell lenni. Ezzel tünteti el a vágási felületeknél esetlegesen fennmaradó szálkákat. A simítófa egyik fele hegyes, a másik tompa és lapos. Ha ezzel ledörzsöljük a faragást, az egész egy természetes fényt kap, mert letömi.

A faragás befejező mozzanatát a *bökődőárral* végzi Édesapám. Ez a kis szerszám nem más, mint egy tompított hegyű cipészár. Apróbb tárgyakon a kiszedési felület is kisebb. Nem szép, ha nagy lyukakat hagy maga után a bökődő. Ezért készített Édesapám egy olyan bökődőt, amelynek hegyét kereszt alakjában beresztelte, s így a hegyet négy részre osztotta. Ezzel kisebb lyukakat üt a fába, s jobban mutat bizonyos tárgyak esetében.

5. Kanálvájó, simítófa, bökődőár.
 5. Aushöhlöffel, Glättungsholz, Ahle.
 5. Échoppe à cuiller, lissoir, burin.
 5. Ложечка — инструмент для выдалбливания, гладилка, шило.

Faragásra használt szerszámai zömét ő maga készíti el. Hosszú évek során kitapasztalta, hogy adott esetekben, melyik szerszámmal tud legtökéletesebben dolgozni. S ilyen szerszámokat nem is lehet készen kapni.

A FARAGÁS MENETE

I. Domborított faragás

A kifaragásra kerülő tárgyak túlnyomó többségét ő maga készíti el. Kivételt képeznek a HISZÖV-nek faragott tárgyak, mert ezeket készen kapja, s csak faragással kell ellátnia. Nézzük meg a faragás menetét egy ilyen előre elkészített munkadarabon! Először is el kell döntenie, hogy milyen minta kerüljön rá. A minta kiválasztásánál mindig figyelembe veszi a tárgy alakját, faragási felületét. Kisebb helyre inkább virágos, nagyobb területre pedig sok kiszedéses figurális faragás kerül. Több évtizedes tapasztalatával ezt így látja jónak.

A mintát egy kerettel veszi körül, s így még a minta megrajzolása előtt ezt a keretet meg kell adnia. A kere-

6. Dobozfedél faragása. A háttér kimélyítésénél, a „kiszedésnél” úgy fordítja a tárgyat, hogy kezére álljon.
6. Schnitzen eines Schachteldeckels. Bei der Vertiefung des Innern der Aushöhlung wird das Werkstück so gewendet, daß es ihm zur Hand stehe.
6. Sculpture d'un couvercle de boîte. Pour approfondir le fond, il tourne l'objet de façon qu'il soit bien en main.
6. Резьба крышки от шкатулки. При выемке фона поворачивает предмет так, чтобы он был с руки.

7. A minta domborítása.
7. Wölbung des Musters.
7. Gravure du décor en relief.
7. Чеканка рисунка.

tet nagyon egyszerűen ceruzával vagy karcolóval készíti el. Asztalos módra a tárgy széléhez kitámasztott kézzel húzza a széllel párhuzamos vonalat. A ceruza és jelkarc használata nem attól függ, hogy mikor melyik van kéznél, hanem magától a tárgytól. Doboztetőnél előnyösebb a jelkarc, mivel csak egyenes vonalakat kell húzni. Az ovál tükrösnél azonban csak a ceruza használható, mert ezzel tudja legjobban követni a tükrös alakvonalát.

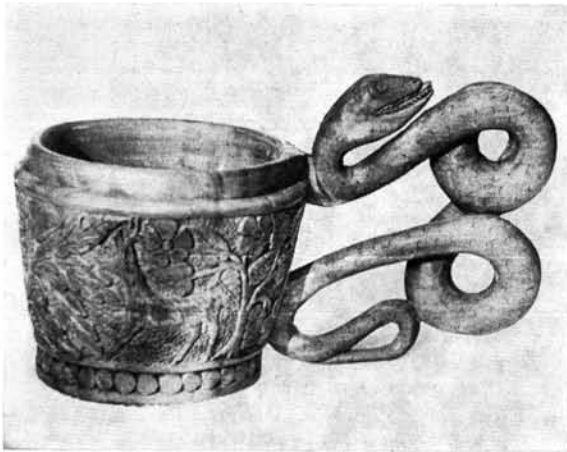
Hogy mit fog ráfaragni, azt még előre nem tudja. Kirajzolás nélkül mintát nem farag. Először azon a részen kezd rajzolgatni, ahol a minta ered. Ez főleg a virágos faragásnál van így. Azután szinte maguktól jönnek a minták. Teljesen pontosan sohasem rajzolja ki, csak vázlatosan. Amikor ezzel elkészült, éles késsel *körülvágja* a mintát a ceruzavonalak mentén. Ezzel a ceruzanyomokra nincs többé szükség. A körülvágást a *finomítás* követi. A finomítást az alap kiszedésével kell elkezdeni, mert ez adja meg a mintának a kidomborodását. Kiszedésnél igen nagy gondot kell fordítani arra, hogy a mintából le ne pattanjon egy kis darab. Épp ezért csakis a legélesebb késsel és vésővel kell dolgozni.

Kiszedésnél mindig úgy fordítja a tárgyat, hogy a kezére álljon.

Kész a kiszedés. Következik a minták finomítása. Ide tartozik a rovátkolás, csipkészás, erezés, mélyítés, ami már a minta végső formáját adja meg. A kifaragott

8. Cipő alakú gyufatartó.
8. Schuhförmiger Streichholzhalter.
8. Boîte d'allumettes en forme de soulier.
8. Спичечница в форме ботинка.

9. Ivócsanak.
9. Trinkgefäß („csanak“).
9. Seille.
9. Сосуд.

mintát meg kell tisztítani a ceruzanyomoktól, s a minták mellett megmaradt kis szálkáktól, melyek a vágási felületnél keletkeznek. Ez utóbbit simítófával kell végigdörzsölni, a szennyeződések pedig finom dörzspapírral lehet lecsiszolni.

Most már szinte azt mondhatnánk, hogy elkészült a munkadarab. Addig azonban, míg a kiszedési felület nincs kiböködvé, szó sem lehet erről. A böködés igen jó háttérrel ad a mintának. A böködő nem más, mint egy tompított hegyű cipészár.

Elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amikor nincs szükség többé a kése, böködőre, csupán egy kis kefére, amellyel eltávolítjuk a csiszolásnál keletkezett port. A teljesen megtisztított tárgyat azután kristálypolítúrral vagy sellakkal fényezzük. S most már valóban készen van a faragás.

Hogyan kerül faragható állapotba a facipő, az ivócsanak és a kampósbot?

Az említett tárgyak olyan speciális darabok, melyeknek szériában való gyártását megpróbálni sem érdemes, mert ezzel minden varázsukat elveszítenék.

Nézzük először a facipő készítését!

Mielőtt azonban a készítéséről bármit is megtudnánk, meg kell mondanom, hogy ennek a kis cipőcskének valamikor komoly rendeltetése volt még a gyufásdoboz megjelenése előtt. A cipő belsejében tartották jó szárazon a gyufaszálakat a pásztorok s a tetőszerkezet recézett lapján gyújtották meg. Ma már ezt a rendeltetését elvesztette, de megmaradt dísznek.

Szabványmérete nincs a kiscipőnek, csak szemmérték alapján készül. Méreteik azonban nagyjából megegyeznek. Átlagban 2,5—3 cm magasak, és kb. 10 cm hosszúak. Kevés fa alkalmas facipő készítésére. A környéken található fák közül csak a kecskerágót használja erre a célra. Ennek gyönyörű halványsárga színű fája sima és nem túl kemény. A fa kiválasztásánál döntő fontosságú szempont, hogy kiadja-e a kívánt nagyságú tárgyat, s elbírja-e a finom, aprólékos munkát. Hasonlóan fontos, hogy száraz legyen és repedésmentes. Kiválasztása után a megfelelőnek talált fát a kívánt mérethez megközelítően ki kell fűrészelni, és megfelelő szélességű szeletekre hasítani. A hosszmeretet a fűrészelés, a szélességet a hasítás adja meg. Azért csak megközelítően vagdaltuk fel a fát, mert a többi felesleges részt faragással távolítjuk el. A fára azután felrajzoljuk a cipő talpát és a felső részén kijelöljük a cipő belsejét, amelyet ki kell vésni. A vésést kalapács nélkül, kézi véséssel végezzük, homorított vésővel. A belseje után a külső részt alakítjuk ki. Ez csak késsel történik. Végül a tetőrendszer rászabása és összeillesztése is szemmértékkel történik.

Ivócsanak. „A régi pásztorok leginkább saját szükségletre készítették az ivókupákat, amelyeket a fülénél fogva akasztottak föl a tarisznya szíjához. Ne kelljen kalappal meríteni a pásztoroknak a forrásból.”

A fa oldalán, különösen az éger vagy a cseresznyefán, gyakran találhatók kiforrások, melyeket népiesen csak *sömörnek* hívnak. Ez olyan buckó, amely nem hasad semerre, mert csupa forradás az egész. Ebből készítették a pásztorok maguknak az ivókupát. Az ilyenre nem is szoktak faragni, mert igen érdekes volt az erezete, s ez volt maga a minta.

„Ilyen azonban nem mindig áll az ember rendelkezésére. Az első poharat én is ilyen égerfa tövéből vágott kiforrásból faragtam.” (1953-ban.)

Azt követően, és most is csak sima vadkörtefából faragja poharait. S mivel ezen nem volt erezetminta, faragott rá olyant, amilyent a képzelete teremtett. A vadkörtefa igen alkalmas a pohárkészítésre. Jó a színeződése, jókötésű, nem pattanik könnyen, sűrű szálú, bírja az aprólékos faragást és szépen kidolgozható. „Fejszével, baltával kiöregüli az ember a megfelelő darabot, amiből körülbelül kigyün egy pohár.” A fület kell először kialakítani, mert ez a legkényesebb munka rajta. A fülforma kiképzése a rendelkezésre álló

fától függ. A fül az alakját csak nagyjából kapja meg most, majd később kerül teljes kidolgozásra. A pohár kupáját először belülről kezdjük alakítani. Ezt a műveletet homorú vésővel és kanálvájóval végezzük. A belső rész kitisztítása után hozzá alakítjuk a külső falat. A külső falnak elég vastagnak kell lennie ahhoz, hogy elbírja a faragást. Most már visszatérhetünk ismét a fülhöz. Teljesen kifinomítjuk, s csak a pikkelyezés vagy a szőrök belevágása marad hátra pl. a kígyó, illetve mókus esetében. Majd a kupára rárajzoljuk a mintát, s a faragás menete megegyezik a többi tárgy faragásával. A poharat nem szokás belakozni, mert elkészülte után fel szokták szentelni.

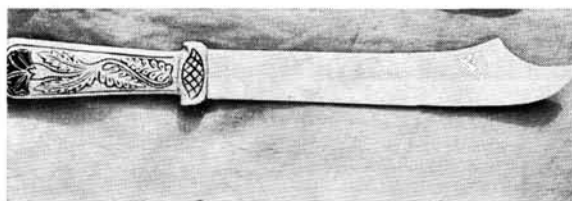
Kampósbot. A pásztorok ünnepi botja somfából készül. Hegyes vidéken a meredek hegyoldalakon többkevesebb somfa található. Sokszor azonban napokig kell róni az erdőt, amíg megfelelőre találunk. A kampó a gyökérszektől alakul ki, így jól meg kell vizsgálni a bokrok alját a keresésnél. *A kiválasztott botot mikor érdemes levágni?*

„Vagy nagyon korán tavasszal, amikor a fa még nincs lében, vagy ősszel, mikor a nedvkeringés már megszűnt, érett a fa.”

Vágás után a botot legalább egy hétig állni hagyjuk. Azután megpörzsöljük, hogy a héja lepergessen róla. A fa nem mindig egyenes, ezért fölmelegítve hajtogatással kell kiegyenesíteni. Hogy faragóképes legyen, még legalább fél évet kell várni. Ennyi idő szükséges a fa teljes kiszáradásához. Korai kézbevévés esetén a kampónál megreped és odatesz az egész munka. Igen fontos a türelem! A kampót két oldalán kell megfűrészelni, gyalulni és kikaparni. A fejforma kialakítása a kampó végétől függ. A bot szárát felülről kezdi kirajzolni. Amikor egy szakaszt megrajzolt, kifaragja, s hogy ne piszkolódjon el a többi rész faragása során, betekeri újságpapírral és átköti. Mikor teljesen elkészült, belakozza. A lakkozást legjobb szép napos időben végezni, mert gyönyörű fénye lesz tőle a fának.

10. Kampósbot és fokos.
10. Krummstock und Streithammer.
10. Canne recourbée et hache d'arme.
10. Клюка, топорик.

11. Spanyolozott papírvágókés.
11. Mit spanischem Wachs überzogenes Papierschneidmesser.
11. Couteau à papier.
11. Нож для резки бумаги.

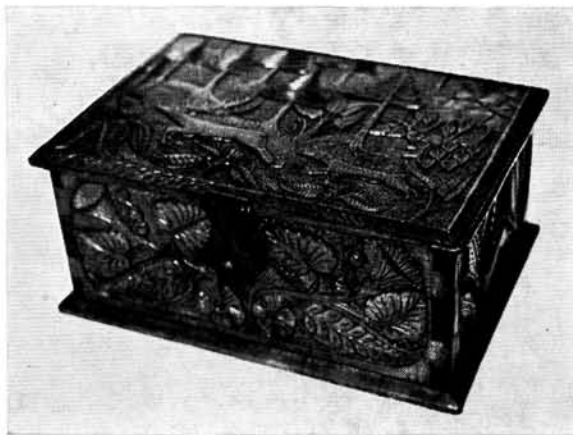
12. Spanyolozott képráma és kefetartó.
12. Mit spanischem Wachs überzogener Bildrahmen und Bürstenhalter.
12. Cadre et porte-brosses.
12. Рама для картины и полочка для щеток.

II. Spanyolozás

„Gyerekkoromban volt otthon egy nagyon szép kis tükrösünk. Spanyolozott volt és karcolt. Én ezt elvesztettem. Nagyon szép volt, és Farkas öregapámtól kérdeztem, hogy készül, és ő mondta, hogy kell ezeket csinálni.”

A spanyolozás egészen más természetű dolog, mint a domborított faragás, hiszen ennél a stílusnál a színezés mellett elsősorban a domborúság hiánya a legszembetűnőbb.

Édesapám a spanyolozáshoz kemény fát használ, mert *ez állja a kést*. Először rárajzolja a fára, majd ki-

13. Faragott fadóboz.
13. Geschnitztes Holzkästchen.
13. Boîte sculptée.
13. Резная шкатулка.

vágja a mintát, amit spanyolviasszal akar kitölteni. A spanyolozásnak ez a része megegyezik az előbbiekben leírt ólombeöntés első mozzanataival. Ezt határozott mozdulattal és pontosan végzi, hiszen a viasz teljesen a kés nyomán keletkezett üreg alakját veszi fel, s ez kizárja az utólagos javítgatások lehetőségét. Majd meg-tüzesített késsel, vagy réz evőkanál nyelével beleolvastja, beledörzsöli a viaszt a mintába. Arra azonban nagyon kell ügyelni, hogy túl tüzes ne legyen az olvasztó szer-zám, mert megégeti a spanyolviaszt, amely ennek ha-tására elveszti színét. (Fekete égett réteg keletkezik rajta.) Utána az egész felületet lecsiszolja. A fényezés-nél sem árt az óvatosság, mert a viasz bizonyos fényező-szerek esetében veszít a színéből, s ezért Édesapám csak paraffinolajjal dörzsöli be. A spanyolviasznak ezt a tu-lajdonságát egyébként én magam is tapasztaltam. Ami-kor a kész darabot kristálypolitúrral kezdtem fényesi-teni, meglepődve vettem észre, hogy a viasz feloldódik, s a dörzsölés következtében szétkenődik a fán, s a több színű viaszból egy furcsa színkeverék kerekedik ki.

A spanyolozás minősége a viasz minőségétől is függ. „Kétféle piros spanyolom volt, amit még Zircen a pos-tán vettem. Azok finomak. De a többi, amit a népmű-vészettől kaptam, az nem jó, mert szemcsés.”

Ezek a viaszok már hosszú ideje álltak a szekrényben, s ez következtetni hagy arra, hogy Édesapám tulajdon-képpen nem szeret spanyolozni, s csak nagyon ritkán fordul elő, hogy mégis készít valamit ilyen eljárással. Ő a domborított faragást többre értékeli.

DÍSZÍTŐELEMÉK, DÍSZÍTŐELEMÉK SAJÁTOS VONÁSAI

Édesapám faragott tárgyain két szembetűnő vonást figyelhetünk meg. Bizonyos tárgyak virágmintás díszítéssel, mások figurális faragással készülnek. Mint már említettem, a díszítés kiválasztását nagy mértékben be-folyásolja a kifaragandó tárgy. Vannak olyan darabok, amelyekre csak virágos minta kerül, de olyanok is,

amelyekre csak figurális. Leggyakoribb mégis a két-féle díszítés összekapcsolása.

Nézzünk meg ilyen szempontból egy dobozt, mely-nek méretei: H=20 cm; Sz=13 cm; M=10 cm! Aránylag nagyméretű doboz magas oldalakkal. Ekkora felületekre legcélszerűbb sok kiszédéses mintát ter-vezni. Miért? Mert a figurák úgy mutatnak a legjob-ban, ha jól kidomborodnak a háttérből. Ezt pedig ki-szedéssel lehet csak elérni. Másik oka a virágos minta sajátosságából ered. Itt éppen ellenkező a helyzet, mint a figurák esetében. A virágminta akkor mutatós, ha a formák szinte egymást érik. Vagyis, ha egyik vonal adja a másikat. Ennek a faragása természetesen egy-szerűbb, hiszen kevesebb ideig tart a körülvágás, és a

14. Dobozdíszítő motívumok:
1. keskeny oldal díszítése.
2. hosszanti oldal díszítése.
3. Tükrösfedél figurális díszítése.
4. Tükrösfedél virágmintával.
14. Dekorationsmotive der Holzschachtel:
1. Verzierung der Schmalwand
2. Verzierung der Längswand
3. Spiegel-Deckblatt mit figuraler Verzierung
4. Spiegel-Deckblatt mit Blumenmuster.
14. Décors de boîte:
1. Décor du côté étroit
2. Décor du côté long
3. Décor figuratif du couvercle à miroir
4. Décor floral du couvercle à miroir
14. Рисунки, украшающие шкатулки:
1. рисунок для узкой стороны шкатулки,
2. рисунок для украшения длинной стенки шкатулки,
3. зеркальная крышка, украшенная фигуральной резьбой,
4. зеркальная крышка, украшенная цветочным рисунком.

kiszedés is sokkal rövidebb időt vesz igénybe. Ez eredményezi az e fajta faragás gazdaságosságát, amire gyakran szükség is van.

Olyan doboz esetében, ahol a tető elég helyet biztosít a figurális faragáshoz, de az oldalak keskenyek, keveredett a két minta. Ilyen esetben az oldalak virágosak lettek, a tető pedig figurális.

Ugyancsak keskeny felületen (pl. a doboz oldalán) igen jó összehatást mutat a két minta ötvözése.

Hasonló a helyzet a tükrösök díszítésénél is. Van olyan, amelynek mindkét oldala azonos jellegű faragással készül: csak virággal, vagy csak figurálissal. S van olyan, amelyen mindegyik díszítés megtalálható: egyik fele virágos, másik figurális.

Amennyire nem nélkülözheti egy ruhadarab a beszegetést, így ezek a tárgyak sem teljesek addig, míg a minta köré keret nem kerül. Olyan ez a szegély, mint a kisiskolás füzetében a díszítősor, amely lezárja és elkülöníti az egységeket egymástól, s egyúttal megnyugvással tölti el a gyereket, mert csak így kész a munkája. S miként a kisgyerek is igyekszik kitalálni új és új mintákat, ugyanúgy a faragó is keresi a változatosságot. A szegélyek jellemzői közé tartoznak a következők: Szögletes alakzatokon szimmetriát mutat a minta, amely a hosszabbik oldal közepén virágból indul ki.

Kerek alakzatokon pedig körbefutó szegélyt alkalmaz.

Eddig tulajdonképpen díszítésének formai elemeiről szóltam. Most tekintsük meg, mi rejlik a kereten belül! *Hogy mit is farag a kezében levő fára, ezt röviden így foglalhatnánk össze: Az ábrázolt témák középpontjában áll az a környezet, az az élményanyag, amely születése óta lelkébe vésődött; a Bakony erdeinek állat-és növényvilága, az öregektől hallott balladák, népmesék.*

S miközben ezeket a témákat biztos kézzel fába kanyarítja, nem is gondol rá, hogy éppen egy-egy szimbólum kerekedett ki a kése alól.

„Persze mindez ösztönösen kerül rá ilyen formában a faragott fára. Jelentésük, eredetük felől jóformán semmit sem tud. Nem is kutatja, csak így csinálja. Mintha másképp nem is lehetne faragni. Természetes dolog számára, hogy tulipán, virágláda, szív, fa, virág meg ember mindig legyen a faragáson. S minden úgy és olyan sorrendben kerül rá, «mikor hogy jön kedve az embernek». De aki értő szemmel nézi, látja, hogy ez a kedv évszázadokon át létrejött ősi törvényektől van meghatározva. Ugyanazoktól a törvényektől, melyek nyelvünket, dalainkat, szokásainkat, kifejező eszközeinket sajátosan magyarrá formálták. Ezért nő ki sokszor szívből a virágbokor és nem ládából, vagy vázából. Hiszen a Kádár Kata balladánk meghalt szerelmeseinek a szívéből is »kápolna virág« nő, hogy a halálon diadalmaskodva végül mégis összekapcsolódjanak”. (Barsi Ernő: Kincsek a Bakonyban című cikke, Napló 1967. július 2.)

„Nemcsak azért kerül az előszobafogas, vagy bottartó tetejét díszítő faragvány középpontjába ágas, leveles fa, mivel „*díszes ez a tölgyfa, s ez a fa közepén megosztja a faragást. Azonkívül ezzel megkötni is lehet.*” Valójában őseink sok ezer éves világvilágát őrző

15. Szegélyminták.
15. Randmuster.
15. Lisérés.
15. Рисунки каймы.

16. Szív alakból kinövő virágmotívum.
16. Aus herzförmigem Muster herauswachsendes Blumenmotiv.
16. Motif floral sortant d'un décor en coeur.
16. Цветочный мотив.

világfa kerül Tóth József faragásaira éppúgy, mint az égigérő fáról szóló mesénkbe, vagy akár rábaközi him-zéseinkbe.” (Barsi Ernő idézett cikke.)

Egyszer egy magát ugyancsak faragónak nevező ember járt nálunk, aki szigorú kritikus szemmel bírálta Édesapám faragásait. Különösen kifogásolta a levelek és az ember arányát.

A vadász mellett akkora a fa levele, mint maga a vadász. Nem vette volna észre az aránytalanságot? De igen! Mégsem tudná másképp faragni.

„A levélnek sokkal mélyebb jelentése is van. Ősi lélekszimbólum. Ezért nő meg a levél Tóth József faragásain is, mert az több közönséges levélnél. Egyenrangú társa az embernek, melyet jelképez.” (Barsi Ernő idézett cikkéből.)

17. Részlet egy fából faragott könyvborítóról.
 17. Teilansicht eines Holzgeschnittenen Bucheinbands.
 17. Détail d'un couvre-livre sculpté en bois.
 17. Фрагмент деревянной резной обложки для книги.

DALKINCSENEK TÜKRÖZŐDÉSE A FARAGOTT MINTÁKON

Apám egy régi pásztorcsalád utolsó pásztorsarja. Vérében van a pásztorélet. S ha ifjúkorában próbálkozott is mással, azért a szíve mindig visszahúzta az állatok mellé.

Mégis az a tény, hogy egy családban valaki mesteriségének utolsó folytatója, sok mindent meghatároz. Sok olyan tulajdonsággal rendelkezik Édesapám, amelyet valószínűleg őseitől örökölt, s amelyek a szakma szempontjából feltétlenül hasznosak. (Pl. az állatok szeretete, lelkiismeretes gondozásuk.) Vannak viszont egyéniségének olyan tulajdonságai, amelyek összefüggenek ugyan a pásztorélettel, de nem mondhatók éppen jó tulajdonságoknak. (Az életrajzi részből kitűnik, hogy gyermekkorában sokat költözködtek birtokról birtokra éppen a pásztoréletből kifolyólag. Csak családi összefogással értük el, hogy vége szakadt a költözködéseknek.)

Az életforma korszerűsödésével akarva-akaratlan az ő életében is olyan igények alakultak ki, amelyekről apja, és nagyapja idejében hallani sem lehetett. Nem tudná elképzelni az életét esténként régi pásztor szokás szerint istállóban vagy akolban nyugovóra térve, sőt a rádiótól és a televíziótól sem szívesen válna meg.

Egy régi pásztor szokás, pásztorvonás viszont tisztán él benne: sok-sok éneket tud, mert éneklő környezetben nőtt fel. Több dalról tudja még azt is, hogy kitől hallotta. Sokat tanult a nagymamától, aki nemcsak olvasni szeretett nagyon, de énekelni is. Bojtár korában

az öreg pásztoroktól nemcsak a szakma különféle fogásait sajátította el, de a dalaik közül is sokat átvett. Ránk, mai fiatalokra nem mondhatja senki, hogy keveset énekelünk, csak merőben mások a mi dalaink, azok forrása, hozzáférhetősége és elsajátításának körülményei, mint az övék. Ők nem TV-ből, nem rádióból kapták kedvenc dalaikat, hanem egymástól. Ezért is van egy-egy dalnak tájegységenként más-más változata, s ez indokolja az ő dalaiban mutatkozó szövegi és dallami eltéréseket is.

Faragásai között találunk olyanokat, amelyek népdalainkkal, s az általa is ismert népdalokkal hozhatók kapcsolatba.

Egyik dobozán Szedri a báró balladájának néhány mozzanatát ábrázolta. „A leány virágszakajtó mozdulatával tulajdonképpen a párválasztást jelképezi, akár csak a Gerencséri utca című népdalunk. A sarokban levő várral pedig történelmünk emlékét teszi oda mentőként a szerelmi jelenetet ábrázoló doboz sarkába.” — írja Barsi Ernő tanár a Napló című napilap 1967. július 23-iki számába (18 kép).

Ez a tükrös a Zirci Reguly Antal Tájézmúzeumban található. A képen jól megfigyelhető a dísznők után hetykén lépkedő pipázgató kanász, aki bal kezében a fokokát, jobbában pipáját tartja. Ruhája a kanászok ősi viseletét, a bőgyatyát mutatja. Szinte ugyanazt a képet láthatjuk a tükrös fedelén, amelyet a Hej, kanászok, kanászok! kezdetű népdalunk sorai idéznek elénk (19 kép):

Hej, kanászok, kanászok!
 De szennyes a gatyátok.
 Talán nincsen babátok!
 Ki fehérítsen rátok?

A zirci múzeumban található borotválkozódoboz fedelére faragott minta azt a hatást kelti, mintha az Este van már, késő este... kezdetű dalunkhoz illusztrációul készült volna (lásd a 20. képet).

18. A Szedry báró című ballada ábrázolása dobozfedelén.
 18. Abbildung der „Szedry báró“ betitelten Ballade auf einer Schachteldecke.
 18. Représentation de «La ballade du baron Szedry».
 18. Рисунок на крышке шкатулки по мотивам баллады «Граф Седри»

19. Kerek tükrös fedele.
19. Runde Schachteldecke mit Spiegel.
19. Couvercle rond à miroir.
19. Круглая зеркальная крышка.

Sajnos bármily sokat faragott is Édesapám, nagyon kevés azon munkáinak száma, amelyek rendelkezésemre állanak eredetiben, fénykép vagy lenyomat alakjában. A munkák teljes birtoklásának hiánya kutatási területemet is leszűkíti. Ez a tény is arra a törekvésre készítet bennünket, hogy az eladásra kerülő fafaragásokat is mindenképpen megőrökítsük valamilyen formában.

A NAPI MUNKA ÉS AZ EGYÉB ÉLMÉNYEK HATÁSA DÍSZÍTŐLEMEIRE

Az emberre erős hatást gyakorol az a környezet, amelyben született, amelyben él. Művészi alkotásokon jól megfigyelhetők e hatások.

Édesapám ha szegény családból született is, nem nevelkedett ingerszegény környezetben. Nagymama sokat olvasott és sokat mesélt egyetlen életben maradt gyermekének. Mesélő környezet volt az övé. Sokszor hallhattuk tőle egy-egy régi történet, anekdota elbeszélések, hogy „ezt még öregapámtól vagy öreganyámtól hallottam.”

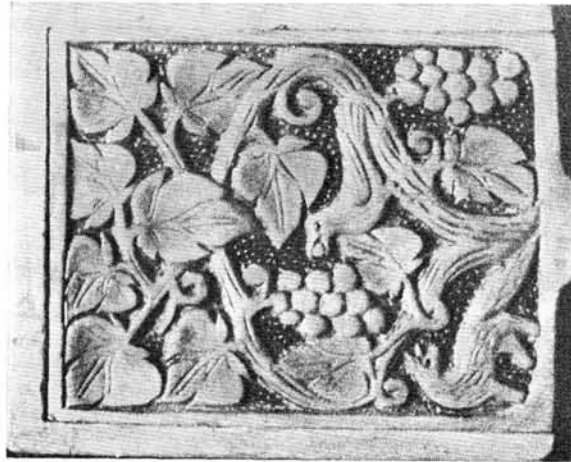
Egy gyermekkori mesetéma jelenik meg azon a cigarettadoboztetőn, amelyen a róka szóra bírja hízelkedő beszédével a seregélyt, mi által annak szájából kipottyanik a szőlő.

Egy Németországba került falitáblán a János vitéz képeit fedezhetjük fel. A bojtár subáján fekszik a patak partján, a lány pedig a folyóban sulykolja a ruhákat. A bojtár nyája is ott legelészik, a kunyhóból meg a banya leskelődik a fiatalokra.

Sok faragásának témáját a napi munka szolgáltatja. Volt juhász, kanász, tehenész, s ennek nyoma maradt egy-egy doboztetőn.

20. Borotválkozó doboz fedele.
20. Deckblatt eines Rasiermittel-Behälters.
20. Couvercle d'un nécessaire à barbe.
20. Крышка шкатулки для бритвенных принадлежностей.

21. Cigaretta doboz fedele.
21. Deckblatt einer Zigarettenschachtel.
21. Couvercle d'une boîte aux cigarettes.
21. Крышка папиросницы.

22. Borotválkozó doboz fedele.
22. Deckblatt eines Rasiermittel-Behälters.
22. Couvercle d'un nécessaire à barbe.
22. Крышка шкатулки для бритвенных принадлежностей.

23. Fali tábla.
23. Wandtafel.
23. Tableau mural.
23. Стенная табличка.

24. Szilajbika.
24. Kampfbereiter Stier.
24. Taureau farouche.
24. Дикий бык.

Aklipusztán nyáridőben a szabadban fejték. Egy ilyen fejtést ábrázol egy borotválkozódoboz tetején, amely még az ötvenes években készült.

Vadászok, betyárok, csikósok szintén kedvenc figurái közé tartoznak, hiszen munkájuk révén ők is az állatokkal kerülnek kapcsolatba. S az állat nem hiányozhat a figurális faragásokról!

A legtöbb állatfigurát Édesapám egy fatáblára faragta, melyen nyolc állat látható: mókus (2), róka, vaddisznó, kutya, szarvas, őz, méhecske. Rajtuk kívül tehén, birka, ló, kakas, kígyó, galamb, páva és bagoly teszik teljessé a faragott állatok sorát. Ezek a figurák olyan mozgalmas jelenetet idéznek elő, hogy láttára az ember a Bakony rengetegében érzi magát.

Emberalakjai és állatfigurái nemcsak a dobozokon, tükrösökön jelennek meg. Ha jó fát talál, megmintázza őket szoborként.

Gazdag alkotó fantáziája nyilvánul meg az ivócsanakok érdekes fülkiképzésében csakúgy mint abban, hogy a faragott őz fejére valódi agancsot helyez.

Keresve sem találunk faragásai között két egyformát, bár díszítőelemei között sok a kialakult, állandó forma, ezek elhelyezését mindig másképpen valósítja meg. Természetes ösztöne nem tűri a sablonosat. A természet sem: ahogy nincs két egyforma fa vagy patak ezen a világon, úgy az ő természetet tükröző faragásában is csak hasonlatosság lehet, de azonosság nem.

A MUNKÁK SORSA

Édesapám faragása kezdetén még nem gondolt arra, hogy munkái pénzt jelentenek egykor. Az első darabok még nem voltak szépek, mutatósak. A kezdeti szipkák után a harmincas években már kezdett kifermődni a faragása. Sokszor keresték fel azóta már a megrendelők.

1936-ban Heindrich Henrich mérnök kérésére faragott egy sétabotot, melyet a mérnök a rokonának küldött Svájcba. Valamivel később Marnitz Frigyes budapesti hangszergyáros kereste fel Zircen tartózkodása alatt, s több dolgot is rendelt: karikásostort, sétabotot, képrámát. Majd 1940-ben ismét jelentkezett, és újabb sétabotot igényelt. Sok faragására már nem is emlékszik Édesapám, de erre igen. Somfából volt és a kiszedett hátteret diófapáccal festette be, s az egészet belakozta. Igen mutatós volt.

25. Őzfej valódi agancssal.
25. Rehkopf mit Originalgehörn.
25. Tête de cerf, avec ramure originale.
25. Голова оленя с настоящими рогами.

„Egy teknyős cigány dőgözött a Feketeérnél. Teknyőket faragott. Sok gyeréke vót. Dérék egy szép hosszúhajú embér vót. Olyan szépen beszélt magyarul az az embér.” — Kedves uram, adja nekem azt a botot! Adok érte egy teknőt meg egy melencét. De Édesapám mégsem adta. Most utólag így beszél erről: „Ha akkor odaadom, most lenne egy jó teknyőnk a húst lésőzni.”

Aztán meglátta a botot Rédl, a gazda. Neki is megtetszett. Ígért is érte „egy csöngőt szíjjal, még egy hatlövetű, nikkelezett forgópisztolyt.” De neki sem volt szerencséje. Aztán megjött Marnitz, és elvitte a botot tíz pengőért.

1941-ben Horváth Józsefnek, a budapesti főposta postamesterének faragott egy karmesteri pálcát.

Sajnos nem készítettünk feljegyzést az eladott tárgyakról, s így sokról nem tudjuk már, hogy hová kerültek. Csak a nagyobbakra emlékszünk.

— Békefi Antal szombathelyi zenetanárnak 3 db könyvborítót készített. Szintén neki készült egy nagyon szép, nagyméretű varrodoboz és egy sétatbot.

— Barsi Ernő, a győri Tanítóképző Intézet tanára rendelt egy előszobafogast, amely olyan szépen sikerült, hogy utána még kettőt faragott. Egyiket a nővéremnek, másikat volt munkatársamnak, Paukó Józsefné óvónőnek. Barsi Ernőnek készült még egy bottartó, karikásostor és egy képráma, most legutóbb pedig egy kampóbot.

— A szentgáli Hunyadi Termelőszövetkezetnek faragott falitáblán a régi és a mostani aratás összehasonlítását ábrázolta.

Faragásaiból sok külföldre került a megrendelők rokonaihoz. Munkáiból szép számmal láthatunk a zirci múzeum vitrineiben. Rengeteget faragott a HISZÖV-nek Budapestre, s természetesen lakásunkat is díszítik faragások.

A FARAGÁS TOVÁBBÉLÉSE

Édesapám ősei pásztorok voltak. Arra azonban elbe szélései, visszaemlékezései alapján sem találtam példát hogy családukban lett volna valaki, aki hasonlóan művelte volna a faragást.

Legtöbb pásztor, főleg a juhász, kifaragja botjának kampóját, vagy ostorának nyelét. Édesapám anyai nagybátyja, Farkas Antal szintén juhász. Nála is láttam faragott kampójú juhászbót. Édesapám túllépett ezen a szokáson. Ő szerszámai nagy részét is faragással látja el. Sőt nagyon sok faragott lakásdísz is készit.

Számunkra, akik a faragásban nőttünk fel, természetesnek tűnik a faragás ténye. Nem újdonság, és nem érdekesség. Gyönyörködünk a kész, kifaragott darabokban, de nem úgy, mint szakértők vagy művészetért rajongók. Nem kérdezzük miért azt faragta rá, és miért úgy? Tudomásul vesszük azt, amit látunk, és azért tesszük, mert szép. Mennyivel más érzés a faragást nézni és megcsodálni, mint faragni! Érdekes kézben tartani egy darab sima fát, amelyen az ember kipróbálhatja, hogy mit tud a késével. Ezt az érzést úgyszólván valamennyien ismerjük már. Valamennyien megtettük az első keshúzást. Természetesen eltérő sikerrel.

26. Édesapám a szentgáli tsz-nek faragott falitáblával.

26. Mein Vater mit einer für die LPG in Szentgál geschnitzter Wandtafel.

26. Mon père avec le tableau mural sculpté pour le coopérative de la production agricole de Szentgál.

26. Йожеф Тот у резной вывески сельскохозяйственного кооператива, сделанной им.

27. Édesapám munka közben.

27. Mein Vater während der Arbeit.

27. Mon père au travail.

27. Йожеф Тот во время работы.

Az idősebbik bátyám, János tehetségesen farag. Mintái formásak, tetszetősek. Faragása érett és kifinomult. Édesapám így mondja: „Janinak ügyes keze van.” Kidolgozása igen hasonlít Édesapáméhoz. Virágmintás faragás esetén igen nagy a hasonlatosság. A figurális díszítésű munkáknál könnyebb a megkülönböztetés. Ez abból adódik, hogy bátyám emberalakjai eltérnek a népi ábrázolástól. A képzőművészeti gimnáz-

ziumban eltöltött évek hatására emberalakjai képzőművészeti jelleget öltöttek. Már gyermekkorában próbálkozott faragással. A családi faragványai között van egy doboz, amelyet 14 éves korában ő készített. Oldala virágos, teteje figurális díszítésű. Apámhoz hasonlóan maga készíti el a kifaragandó tárgyakat is. Ő most harmincéves. Szeret faragni, de többnyire csak díszdobozokat készített. Van még ideje a fejlődéshez. Reméljük, hogy méltó folytatója lesz Édesapám művészetének.

Ifjabbik bátyám az általános iskola elvégzése után egy évig juhász volt. Ez alatt az idő alatt ő is megpróbálkozott a faragással. Az a pár darab, amit akkor készített, mutatja, hogy van hozzá érzéke. Ám egy év után letette a juhászbótot, mert nem akarta a juhászok életét élni. A bottal együtt azonban a kés is kikerült a kezéből.

Édesapám tudja legjobban, hogy faragni csak késsel a kezében tanul meg az ember. Ezért nem szólt rám, amikor elvettem egy-egy igen éles faragókést. Csak ennyit mondott: „Aztán a kezedre vigyázz leányom!” Nálam mégis más volt a helyzet, mint a fiúknál. Többször hallottam édesanyámtól, ha faragtam: „Te leány vagy, neked nem áll jól a faragás. Inkább csinálnál valami mást!” Így aztán lemaradtam a fiúk mögött. Mostanában azonban több darabot is faragtam, melyekre Édesapám biztatón ennyit mondott: „Nem is rossz ez leányom, valamikor én is így kezdtem.”

9, 7, 8, 7
1-12

1.

8 (5) 6

Giusto

Veszprém megye-i gyerekek va-gyok
A Ba-kony-ban szü-let-tem
Kis ko-rom-tól a nagy ko-ro-mig
Benne fel-ne-ve-lőd-tem.

Var. 1.

- Kisér engem kilenc zsandár
A veszprémi főutcán.
Véletlenül betekintek a
Kisangyalom ablakán.

- Még akkor is azt kiáltja
- Betyárgyerek gyere be!
Adj egy csókot, nyomd meg a gombot,
Ulj bele az ölembe!

- Ha a Tisza, ha a Duna
Piros rózsát teremne,
Minden banna magyar kislány
Betyárlegényt szeretne.

2.

6

1-8

Parlando rubato

Lop-tam én egy bin-kát
Magszen-vedtem én-te
Te-kin-te-tes u-ram
Ne vessé sze-mem-re!

- Annak a birkának
Hatvan szál gyertyája
II: Tekintetes uram
Kenjék a hátára! :||

3.

8

1-9

Parlando

Kutya-ka-pa rá-si csárda
Zsandár-nal van kö-rül áll-va
A-zért van az kö-rül áll-va,
Be-tyár i-szik a csár-dá-ba!

- Iszik a betyár a csapon
Sin a kedves kisangyalom
Ne siny kedves kisangyalom
Nem utik a betyárt ágyon.

- Hát ti lányok mit csináltok,
Hogy ily későn vacsoráztok?
Már minálunk lefeküdtök,
Itt még ágyat sem vetettek

4.

9. 10. 10. 10

1-9

Parlando rubato

Tóth Jós-ka a ne-ve-m jól tud-ják
Mé-gis mindig aztát tu-da-kol-ják
Sem az jegyző, sem az tör-vény-bi-ró
Nemtudják a neve-met in-ni jól.

4 (1) 1

1, 10, 10, 10
1-9

5.

4 (1) 1

Parlando

La - é - gett az új fa - lu - si kis - szál - lás
Gye - re paj - tás itt nincs már ma - ra - dás
Zá - pon eső mossa a vál - lo - mat
Hár - mal le - pi szép or - ádás ha - ja - mat

6.

1 (1) 1

8

1-8 *Parlando rubato*

Fo - rás kút - nál el - a - lud - tam
Jaj de szo - mo - nüt ál - mod - tam
Meg - ál - modtam azt az e - gyet
El - lop ták a sze - re tő met.

- Kéj fel kanász ne aludjál!
Ellopták a gicci ártányt.
Ha ellopták, megint veszek,
De azért csak kanász leszek.

7.

* Arra alá a szendrei határban

8.

1 (5) 8

6

1-9 *Giusto*

hej de Most jöt - tem meg Gyú - lá ról,
A gyú - la - i vá - sár ról.
Hat szép ti - nőt haj - tot - tam
Ba - bám de el - fá - rad - tam.

9.

1 (5) 6 6

11, 11, 12, 11

1-6 10 *Giusto*

Ha jöl - megyek a ti - ro - li he - gyek - be
Föl - te - kin - tek a csil - la - gos e - gek - be
Csil - la - gos ég, merre van a magyar ha - zám
Men - re si nat engem az é - des a - nyám -

10.

1 (5) 5

10, 10, 9, 2

1-9 *Giusto*

Bar na kis - lány ki - ment az er - dő - be.
Ep - ret - szed a ró - zsás kö - té nyé - be.
Mig az ep - ret sze, de - ge - ti, Egy
Hon - véd baka öl - geti egy kettő három negy az
er - dő kö ze pé - ben.

- Százados úr fekete subája,
Barna kislány húzódik alája
Minnél jobban húzódik alája
Annál jobban kilátszik az 1-2-3-4 a fehér lába szája.

11.

1 (5) 5

10, 10, 12, 10

1-8 *Giusto*

Ar - na a - lá a pusztán, a pusztán,
Al - ma te - rem a fűz - fán, a fűz - fán.
Egyik a gán kettő van, tyu - haj há - rom is!
De sze - re - tőm csak egy van né - kem is.

12.

11

1-8

1 (63) 1

Ég a Ti-sza ég a Du-na ment ga-zos
Ég a ró-zsám két or-cá-ja ment pi-ros
Olyan pi-ros mint a pünkös-di ró-zsa
Hej de Nem kell né-ki már az bő-ti bok-ré-ja

-Volt egy lovam, kit magam tanítottam,
A székesszárdi nagy vásárban eladtam,
Szomorúan vettem fel a nagybankót
Rit az rozszám az farára akasztok.

-Halljállok-e pétervári hangászok?
Ezt a nótát szomorúan húzzátok!
Hadd álljon ki csodájára mindenki,
Ezt a kislányt szeretője várja ki.

13.

12, 13, 12, 12
1-9

1 (5) 5

Giusto

Ez a bar-na le gény hozzám akar jár ni
Egy ka-ni-ka gyű-rű-ént vé-lem akar hál-ni.
Hozzám bi-zony nem jössz vé-lem bi-zony nem hálsz
Még az ol-tár e-lőtt mellet-tem meg nem állsz.

-Majd ha az oltár előtt mellettem megállsz,
Akkor az ágyamnak közepében hálsz
Pamukos a dunyhám, mivel takaródzom
Reggelig galambom a jobb karodon alszom.

♩: 2 v. 2 sor var.

Ak kor az

14.

* Hej kanászok, kanászok!

15.

15, 16, 16

1-10

1 (1) 5

Giusto

Ma-ga-san re pül a darú né-ha néha szé-penszól.
Szár-nya a lól a farka alól a leg szebb toll földre hull.
Szedjed babám csakszedjed, de ka-la - pommel-lé tegyed,
Ugyis tud-ja az egész világ hogy én téged szeretlek.

16.

14, 10, 10, 12

1-10

1 (5) 8

Giusto

Sej, ha be-megyek a szabadhegyi kaszár nya - ba
Szé - ket hoz-nak, hogy ül - jek le rá - ja
Szé - ket hoz-nak, hogy ül - jek le rá - ja.
É - les az ol-ló a göndör hajam vág - ja.
Sej, ha be-megyek a
- Sej a göndör ha-jam le-hul - lott a föld - re
Gyere babám szedd fel a kötényedbe!
Ahány szálát szedsz fel a kötényedbe
Sej annyi százszor jussak az eszedbe!

17.

14, 11, 11, 14
1-8

1 (5) 1

Giusto

Jó so-na van Bözsi-kém a gépfegyveres baká-nak.
ment Szé-nát, za-bot nem a-rat a lo-vá nek.
Mert a szé-na por-ci - ó - ba van köt - ve,
Gyere kedves Bözsi-kém, tedd a lo-vam e-lej-be!

-Majd ha egyszer, Bözsikém elvisznek katonának,
Eljössz hozzám, jó leszel szabálánynak!
Járok hozzád épenúgy, mint azelőtt,
Ketten töltjük, Bözsikém, le a 3 esztendő.

12, 10, 10, 12
1-9

18.

1 (5) 4

hej de bi ró, bi-ró, bi-ró, hej te huncut bi-ró!

A két szemed szedje ki a hol-ló!

hej de Nem vé-tel-tem semmit a zsi-ványnak,

de Mégis be-in-ta a nevem kato-ná-nak!

19.

10 10 13 10
1-b10

1 (5) 4

Giusto

Mi-kor mentem Győr-be teg nap es-te,

U-tá-nam ki áll tott egy me-nyecs-ke,

hogy Hoz-zak ne-ki Győr-ből a győri pa-ti-ká-ból

Gyó-mor e-rő-si-tőt a ja-vá-ból!

20.

13, 11, 11, 13
1-11

Giusto

Sej haj pi-ras az én os-tor nye-lem nem sár-ga!

Az ak-li-si kis-lá-nyok nak nincs pár-ja.

Kék a sze-me gőn-dőn ha-ja fe-ke-te.

Sej haj a jó anyja de kedvemre ne-vel-te!

21.

10

1-10

Giusto

Szá-nom bá-nom a-mit cse-le-ked-tem

Hogy te vé-led sze-re lem-be es-tem.

Sze-re-lem-be nem es-tem, csak szóba,

Saj-ná-lom, de nem te-he-tek ró-la.

11, 10, 12, 11
1-12

22.

1 (5) 7

Giusto

Ré-ten, ré-ten, sej az ak-li-si ré-ten

El vesz-tel-tem a zsebre va-ló ké-sem

Ké-sem után-a ka-ri-ka-gyű-rűmet, gyűnűdet

Az sa-j-ná-lom nem a ré-gi sze-re-fő-met!

23.

12

1-12

Giusto

Gyén-ge a roz-ma-ring azért haj-la-do-zik

Sze-rel-mes a le-gény, a zért há-za-so-dik

Sze-rel-mes nem volna, nem is há-za-sod-na

Egyik falu-ból a más-ik-ba nem jár-na.

24.

12, 10, 10, 14

1-12

Giusto

Sej haj ka-to-na se let-tem vol-na so-ha

Ha a bá-tyám bi-ró nem lett vol-na.

de Há-rom szor is be-irt a csá-szár-nak,

Sej, haj, vigyél az öcsémet a Jós-kát kato-nának.

25.

11, 11, 11, 13
VII-11

1 (5) 5

Giusto

Ki-csiny va-gyok nagy-bennem az a-ka-rat

Né-ha az-ért le is iszom maga-mat.

Néz-zé tek el ezt a csekély hi-bá-mat!

Esik az e-ső a Ba-la-ton is meg-á-nad!

26.

11
1-10 Giusto

1 ① 2

Zöld er-dő-ben te-rem a mér - ges ki - gyó
Szép le - ány-ból lesz a le gény csá - bi - tó
Én is - te - nem, jaj de bol - dog ki csú - nya,
Sze-gény le-gény szlvét nem szo - mo-rít ja.

27.

12
1-10 Parlato

1 ⑤ 5

A veszprémi u - rak tí - zen - hár - man van - nak,
Mind a tí - zen - hár - man ró - lam ta - na kod - nak.
Sün - ge - tik for - galják a fe - ke - te könyvet
Abból ol - vs - sák ki a rab é - le - te - met.

28.

11, 15, 16, 11
1-9 Giusto

1 ⑤ 5

A szent - gá - li lá - nyok tyu - kot ül - tet - tek
A tyúk a - lá han - minc - két to - jást tet - tek,
Han - minc - két to já s - ból csak egy cir - ke lett,
az is jér - ce lett,
Ti szent - gá - li lá - nyok mi lesz ve - le tek ?

- A szentgáli lányok kántyút vetettek,
A cigányasszonynak jól megfizettek.
Kiveletle nékik, hogy ő a legszebb lány,
Ha elmegy a bálba, mégis álldogál.

29.

14
1-11 Giusto

1 ⑤ 4

Fa - lu vé - gén van egy kis ház, sár - gá - ra van festve
hej de Ab - ba' la - kik, abba' la - kik egy barna menyecske,
Pi - ros függöny az ab - la - kán, félre van az hajlva,
Anna jár egy huszárgyerek be - bekacsint rajta.

- Ne kacsingass huszárgyerek az én ablakomba,
Inkább gyere, inkább gyere fekdj az ágyamba!
Nincsen itthon az én unam, egy szegény halászegény,
Ejjel nappal a vizen jár, halát keres szegény.

- Befagyott a Sóstó vize, nem lehet halászni.
Hazamegyek feleségem, rád fogok vigyázni.
Ne pazarold a pénzedet egy hónap huszárra,
Inkább vedél pirostitót halovány óncádra!

30.

* Szegény legény

31.

* Haragszik a juhász

32.

* Nem akar a vezérünüm legelni

33.

15, 15, 18, 15
VII-9 Giusto

1 ⑤ 2

Es - fe - le - dik, al - ko - nyodik nyol - cat ú - tótt az ó - ra.
Ha - za fe - lé, ha - za - fe - lé szól a gulyám kolompja.
Le - te - ri - tem a su - bámat, rágyújtok a pipám - ra, pipámra!
Rágondolok, rá gondolok rég el hagyott babámra.

- Nincsen eső, nincsen mező, hol a gulyám legeljen.
Nincsen nekem egy szép szeretőm, aki engem szeressen.
Majd lesz eső, majd lesz mező, hol a gulyám legeljen, legeljen!
Majd lesz nekem szép szeretőm, aki engem szeressen.

10

VI-9

Giusto

1 (1) 1

hejde Cif-ra csár-da két ol-da-lán aj-tó.
 0-da vág-tat pej-lo-ván a Pat-kó.
 Csár-dás-né-val úgyvált-ja fel a szót,
 Lá-tott e már egy lo-von hét pat-kót?
 Vált. 1, 2, 3,
 Nem ugra-tok Nem is fo-gom csiz-mám-ra van

- Ha nem látott, jöjjön ki most láthat!
 Négyet visel ez gyönyörű állat
 Az ötödik magam vagyok, nemde?
 Kettő meg a csizmámra van verve.

- Nem ugratok, ahol árok nincsen,
 Nem köszönök, ahol szép lány nincsen,
 Nem is fogom meg a kiskalapom szélét,
 Hol nem látom a babám kökény szemét.

- de Ott ugratok, ahol árok nagyon
 Ott köszönök, ahol szép lányt látok.
 Csak ott fogom meg a kiskalapom szélét
 Ahol látom a babám kökény szemét.

6

VII-8

Giusto

A'-rok par-ti csol-lány,
 Kö-kény sze-mű le-ány.
 Eszem a sze-me-det-
 Mért vagy oly ha-lo-vány?

- Nem vagyok halovány
 hejde Mind ilyen a leány
 Kinek a gyűrűjét már hordja az újan

- Szerelem, szerelem!
 Átkozott szerelem,
 Mért nem virágoztál minden fa tetején?

- Minden fa tetején Minden szál levelén,
 Hadd szakadjon volna minden szegény legény.

11

I-11

Rubato

1 (5) b7

Nem i-de-va - ló szü-le-tés va-gyok én.
 Messze föld-ről rán-do-rol-tam i-de én.
 Így jár a-ki messze föld-ről vándo-rol,
 de Nincs ba-bája, ki vál-lá-ra nábo-rul.
 Vált. 1, 2, 3,
 Nincs babá-ja,

- Búna, búna, búnámatra születtem,
 Párjavesztett kismadár lett belőlem.
 A kismadár párjára lel és nem sir,
 Hej, de az én bús szívemre nincsen in.

10

I-10

1 (5) 9

É-rik a, haj-lik a bú-za-ka-lász
 Ná-lam-nál szebb sze-re-tőt nem ta-lólsz.
 Szállj i-de, szállj oda, fecske-ma-dár!
 Kér-dezd a ró-zsá-mat mért csapo-dár?

- Van nekem szeretőm, nem tagadom.
 Ha eljősz estére még is mutatom,
 két pinos oncáját látni hagyom,
 Őlelni, csókolni magam akarom.

Műdalok

38. Édesanyám, kössön kendőt
39. Alacsony ház, füstös kémény
40. Kinn a pusztán zúg a vihar
41. Vasra verve kísérnek
42. Fürdik a holdvilág
43. Írom a levelem
44. Végigmentem az ormódi
45. A fonóban szól a nóta
46. Kis ablakok nyílnak
47. Kicsi fehér meszelt szoba
48. Felleg borult a pusztára
49. Árvalányhaj lengedez a hegytetőn
50. Árva rózsza virágozik a hegy alján
51. Turany Gyurka az én nevem
52. Érik a hajlik a búzakarász
53. Egy körúti palotában
54. Kakukk madár az erdőben
55. Kéknefelejcs
56. Akácós út
57. Édesanyám is volt nékem
58. Darumadár fent a légben
59. Cigány vagyok, erdő mélyén születtem
60. Jaj de szépen muzsikálnak
61. A csap utcán
62. Kocsmárosné, szép csárdásné
63. Jó reggelt te szép leány
64. Ezt a kerek erdőt

A dallamok rendszerezése
(Járdányi Pál rendszere szerint)

- I. A kezdősor magasabb a zárósornál
 - A) Magasan járó kezdősor
 1. Az előtag végig magasan jár
 - a) A kezdősor 8-ig emelkedik
 - b) A kezdősor vége 5-re lejt
 2. Az előtag vége a mélybe hajlik
 - a) Az előtag vége 1.
 - A kezdősor vége 8
 - A kezdősor vége 4
 - B) Középen, illetve mélyen járó kezdősor
 1. A második sor egy szinten az elsővel, vagy mélyebb nála
 - Az első és második sor azonos
 2. A második sor magasabb az elsőnél
 - A középrétegben hullámzó kezdősor
- II. A kezdő és zárósor azonos
 - A) A második sor magasabb az elsőnél
 1. Kis ámbitusú kezdősor
 - a) Lejtő kezdősor
 - Simán lejtő
 - Hullámzóan, vagy némi domborulattal lejtő
 - b) Domború kezdősor
 - A csúcson völgy
 - Völgy nélkül
 2. Nagy ámbitusú kezdősor
 - a) Domború kezdősor
 - Mélyből induló
 - Középről induló
 - b) Lejtő kezdősor
 - Hullám a sor közepén, hullám alja b3
 - Hullám a sor elején, a hullám alja b7, új csúcs 8
 - Jelentéktelen hullámmal

- B) A második sor azonos az elsővel
- Domború kezdősor

- III. Népies műdal hatását mutató népdalok
 1. Moll jellegűek
 - a) Ámbitus csak alaphang fölött mozog
 - b) Ámbitus az alaphang alá is terjed
 2. Dúr jellegűek
- IV. Műdalok
 1. Moll jellegűek
 - Lényegtelen változtatás nélkül énekelt műdalok

Zenei mutató

I.

Sorvégző hangok (kádenciák) szerint

1	(1)	1	(10)	34.	(8)	6.
1	(1)	2	(11)	26.		
1	(1)	5	(15)	15.		
4	(1)	1	(9)	4.	(11)	5.
8	(1)	b3	(8)	3.		
b VII	(b3)	4	(6)	31.		
1	(b3)	1	(11)	12.		
5	(b3)	b3	(6)	2.		
1	(5)	1	(14)	17.		
1	(5)	2	(15)	33.		
1	(5)	b3	(10)	30.		
1	(5)	4	(10)	19.	(11)	32. (12) 18.
			(14)	29.		
1	(5)	5	(7)	14.	(10)	10. (11) 21.
			(11)	25.	28.	(12) 27.
			(13)	13.	20.	
1	(5)	b6	(11)	9		
1	(5)	b7	(11)	35.		
1	(5)	7	(11)	22.		
1	(5)	8	(6)	8.	(14)	16.
1	(5)	9	(10)	37.		
2	(5)	b7	(6)	36.		
2	(5)	8	(12)	24.		
4	(5)	5	(11)	7.		
8	(5)	6	(9)	1.		

II.

Szótagszám szerint

6	6	6	6	2.	8.	36.
6	6	8	6	31.		
7	7	7	7	14.		
8	8	8	8	3.	6.	
9	7	8	7	1.		
9	10	10	10	4.		
10	10	9	21	10.		
10	10	10	10	21.	30.	34. 37.
10	10	12	10	11.		
10	10	13	10	19.		
11	10	10	10	5.		
11	10	14	11	22.		
11	11	11	11	7.	12.	26. 32. 35.
11	11	11	13	25.		
11	11	12	11	9.		
11	11	16	11	28.		
12	10	10	12	18.		
12	10	10	14	24.		
12	12	12	12	27.		
12	13	12	12	13.		
13	11	11	13	20.		
14	10	10	12	16.		
14	11	11	14	17.		
14	14	14	14	29.		
15	15	18	15	33.		
15	16	15	16	15.		

A dallamokról

Édesapám legtöbbet használt dalait Járdányi Pál rendszere szerint 4 csoportba lehet sorolni. I. csoportba sorolhatók azok a dallamok, melyek kezdősora magasabb a zárósornál. (1—7.) II-ba tartoznak azok, melyek kezdősora és zárósora azonos (8—26); III-ba a népies műdal hatását mutató népdalok (27—34); IV-be a műdalok (35—64). A műdalok közül azokat, amelyeket változtatás nélkül énekel, csak cím szerint soroltam fel. A 35—37-es számokat azonban variáltan énekelte.

Ha a III. csoportot az I. és II. mellé soroljuk, akkor az 34 dallamot tesz ki a 30 műdallal szemben. Tehát a dalok többsége népdal. Azonban elég tekintélyes a műdalok száma. Mutatja, hogy milyen elterjedtek voltak ezek, s milyen közkedveltségnek örvendtek az ő fiatal korában, mikor a dalok többségét elsajátította. A pásztoreMBER számára ezek a dalok jelentették a jobb életkörülmények között levő, magasabb életszínvonalon élő emberek sokszor megkívánt világát. Talán ezért is énekelte szívesen ezekből a dalokból, s tartotta érdemesnek azokat a megtanulásra. Érdemes azonban szemügyre venni a variáltan énekelteket. Itt lépten-nyomon kiütözik az ősi, népi dallamvilág ereje. A 35-nél pl. a 4. sorban l s f m helyett l s l m szép pentaton fordulat lesz a műdal moll hangnemének megfelelő dallamrészből. A műdal funkciós gondolkodásmódját igyekeznek el-elkerülni. A 37. számúnál a 3 sor végi domináns hármas felbontást elkerüli. m szi helyett m t-re lép, a népdal fordulatának jobban megfelelő kvint lépést választva. A 40. sz. 1—2—4. sora végén ugyancsak kerül a s, s, l, t d d d fordulatot. A vezető hang után, melyet még ki is tart, nem lép a várt dúr alaphangra, hanem visszamegy az V. fokra (s), és a magyar népdal kedves kvart lépésével jut az alaphangra.

Előfordul az is, hogy népi szöveg kerül a műdal dallama alá. (édesanyám is volt nékem) 2. szövege

„Édesanyám édes teje
Keserű a más kenyere.
Keserű is, savanyu is,
Néha-néha panaszos is.”

Elvétve viszont népi dallam előadásán is érezhető műdal hatás. Pl. 28. sz. kezdésénél a lépcsőzetes haladás helyett moll hármas felbontással kezdi a dallamot. A visszatérésben (4. sor) azonban a dallam eredeti formáját halljuk.

Előadásmódján is hagyott nyomot a műdal. Pl. a giusto dallamok előadásánál, különösen ha ülve, és nem menet közben énekel azokat, gyakran eltér a folyós ritmustól, és kissé a hallgató nóták módjára énekelte őket.

A népdalkincsnek zömét a II. csoport alkotja (19 dallam). Ha ide vesszük a III. csoport 7 dallamát, akkor 26 dallam. Pattogó ritmusuk, új lüktető dallamai miatt kedveli ezeket a dallamokat, s nem csoda, ha ilyen tekintélyes helyet foglalnak el a dallamkincsében. Legtöbb közöttük a kis ambitusú kezdősorú. A A B A szerkezetű mindössze egy akad.

Aránylag kevés az I. csoportba tartozó dalok száma. Bár lehet, hogy hosszabb idő múltán még több is előkerülne közülük. Mindenesetre a használatban levő dallamok között csak ilyen kevés számmal találhatók. Ezek zöme pentaton, de van egy-egy dór, eol és mixolyd is közöttük. Változó nagy és kis terc fordul elő a 2. sz-ban. Változó nagy és kis 7 az 1-ben. A 3. számúban a dór jelleg a 3. sortól eollá változik, valószínűleg műdal hatására.

Ha a 37. dallam hangnemű megoszlását nézzük (nem számítva ide a változtatás nélkül énekelte műdalokat), a következőket láthatjuk:

pentaton	10
dór	4
eol	9
moll	7
mixolyd	1
dúr	6

Feltűnő a moll jellegű dallamok nagy többsége. S 1 moll jellegű 6 dór jellegűvel szemben. Egynegyed rész pentaton. De ha a sok pentaton fordulatot tartalmazó dór és eol dallamot is tekintetbe vesszük (22), elmondhatjuk, hogy a pentatóniának még mindig túlnyomó szerepe van. A magyar zenei gondolkodásnak még a dalok kiválasztásában, a megtanulás szempontjából is döntő szerepe van.

Tóth Teréz

József Tóth, der Holzschnitzer und Bakonyer Hirte. Sein Leben und sein künstlerisches Wirken

Verfasserin dieser kurzgefaßten Würdigung ist die Tochter, die ihrem im Bakonyer Gebirgsdorf Szentgál bei Veszprém lebenden Vater, Holzschnitzer und Hirt in einer Person, ein Ehrenblatt widmen möchte. Sie schildert darin seinen Lebenslauf, sein berufliches Hirtentum und seine urwüchsige Künstlerschaft auf dem Gebiet der Holzschnitzerei.

Den Hirtenberuf, eine Vielzahl von Tieren im Freien zu betreuen, erlernte József Tóth in den 20er und 30er Jahren. Dann kamen für lange Jahre Militärdienst und Kriegsgefangenschaft. Heimgekehrt wurde er gründendes Mitglied der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaft seines Heimatsortes, wo er seine im Hirtenleben erworbenen Erfahrungen auf dem Gebiet der Tierzucht nützlich verwertete.

Auf dem Gebiet der Holzschnitzerei, die ihm eigentlich

als Zeitvertreib während des Hirtentums dient, bringt er es zu derart hoher Kunstfertigkeit, daß man ihn bereits zu Beginn der 50er Jahre als Volkskünstler anerkannte, seine Schnitzereien hohen Ruf fanden und er auch den Ehrentitel eines „Meisters der Volkskunst“ verliehen erhielt.

Dann läßt die Verfasserin wieder ihren Vater sprechen, der den kunstgerechten Hergang des Holzschnitzens schildert und mit den gebräuchlichen Werkzeugen dieser Kunstfertigkeit sowie den Modellsammlungen bekanntmacht.

Themen seiner Darstellungskunst entnimmt er den im Bakony-Gebirge heimischen Volksliedern. Abschließend veröffentlicht die Verfasserin eine sehr reichhaltige Melodien-sammlung: 34 Volkslieder und 30 Kunstlieder bilden die Welt der Töne, in der ihr Vater lebt und wirkt.

Teréz Tóth

József Tóth, sculpteur en bois: la vie et l'art d'un pâtre de Bakony

József Tóth, sculpteur en bois et pâtre vit à Szentgál, petite commune près de Veszprém. C'est sa vie, son métier, son art que présente l'auteur qui est sa propre fille.

József Tóth a appris le métier de pâtre aux années 20 et 30, puis le service militaire et la captivité l'ont éloigné pour plusieurs années de son foyer. Une fois rentré, il a commencé bientôt son travail nouveau comme membre fondateur de la coopérative de la commune, et depuis ce temps-là il utilise ses expériences de pâtre dans l'élevage d'animaux.

Il a élevé la sculpture en bois — ce passe-temps lié à son métier — au dernier degré de la perfection, et depuis le début des années 50 il a attiré l'attention des compétents

sur son activité et il a obtenu le titre honorifique du «Maître de l'Art populaire». L'auteur fait parler József Tóth, et c'est lui qui nous fait connaître le procédé de la sculpture en bois dans tous ses détails, puis il décrit avec toutes les connaissances techniques voulues les outils, et enfin les modèles du riche trésor des décors.

Ce sont les éléments du monde des chansons populaires du Bakony qui apparaissent sur les sculptures en bois. L'auteur communique un riche trésor d'airs: 34 chants populaires et 30 chansons à tendance populaire forment le bagage musical de József Tóth.

Teréz Tóth

Жизнь и творчество резчика по дереву — баконьского пастуха Йожефа Тота

Автор статьи знакомит с жизнью и искусством резчика по дереву, пастуха Йожефа Тота из баконьского села Сентгал, расположенного неподалеку от Веспрема. Автор статьи — дочь Йожефа Тота.

Йожеф Тот начал работать пастухом в 20—30-е годы. Служба в армии и плен на долгие годы оторвали его от дома. Вскоре по возвращении домой он вступил в сельскохозяйственный кооператив, где стал работать в животноводстве, используя свой прежний опыт пастуха.

В свободное время он занимался резьбой по дереву, достигнув такого высокого совершенства, что уже в на-

чале 50-х годов обратил на себя внимание. Искусство Йожефа Тота высоко оценили, присвоив ему звание мастера народного искусства.

В своей статье автор, цитируя слова самого мастера, знакомит с процессом работы резчика, со знанием дела описывает инструменты, изобразительное богатство образцов.

В своих произведениях Йожеф Тот черпает темы из баконьских народных песен. Автор приводит довольно-таки большое количество песен: кладёзь творчества мастера — 34 народных и 30 авторских песен.

Тепеза Том